

**ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ ΣΠΟΥΔΩΝ,
ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΑΣΚΗΣΗΣ,
ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ,
ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ**

2023-2024

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Ελληνοϊταλικές Σπουδές: Ιστορία, Λογοτεχνία, Κλασική
Παράδοση

ΤΜΗΜΑ ΙΤΑΛΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Περιεχόμενα

A. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ.....	4
Άρθρο 1. Κατηγορίες και αριθμός εισακτέων	4
Άρθρο 2. Τρόπος εισαγωγής και εγγραφή	4
Άρθρο 3. Δήλωση μαθημάτων	6
Άρθρο 4. Διάρκεια φοίτησης	6
Άρθρο 5. Πρόγραμμα σπουδών και Διδασκαλία μαθημάτων.....	6
Περιεχόμενο μαθημάτων	9
Άρθρο 6. Εξετάσεις και αξιολόγηση μεταπτυχιακών φοιτητών/τριών	33
Άρθρο 7. Υπολογισμός Βαθμού Διπλώματος	34
Άρθρο 8. Εκπόνηση Μεταπτυχιακής Διπλωματικής Εργασίας.....	34
Άρθρο 9. Υποχρεώσεις και δικαιώματα μεταπτυχιακών φοιτητών/τριών	35
Άρθρο 10. Τέλη φοίτησης.....	36
Άρθρο 11. Βραβεία.....	36
Άρθρο 12. Απονομή Διπλώματος Μεταπτυχιακών Σπουδών.....	36
Άρθρο 13. Ορκωμοσία.....	37
Άρθρο 14. Μεταβατικές διατάξεις.....	37
B. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΑΣΚΗΣΗΣ	38
Γ. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	39
Άρθρο 1. Συμμετοχή σε διεθνή προγράμματα ανταλλαγής.....	39
Άρθρο 2. Διαδικασία ενημέρωσης σχετικά με τις προσκλήσεις κινητικότητας	39
Άρθρο 3. Προϋποθέσεις συμμετοχής μεταπτυχιακών φοιτητών/τριών σε προγράμματα κινητικότητας.....	39
Άρθρο 4. Παρακολούθηση φοιτητών/τριών από διεθνή προγράμματα	40
Δ. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	41
Άρθρο 1. Ανάθεση διπλωματικής εργασίας	41
Άρθρο 2. Επιβλέπων και μέλη Τριμελούς Εξεταστικής Επιτροπής	41
Άρθρο 3. Συγγραφή και διάρθρωση διπλωματικής εργασίας.....	42
Άρθρο 4. Υποβολή και έγκριση διπλωματικής εργασίας	42
Άρθρο 5. Δεοντολογία της Έρευνας	42

A. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ

Άρθρο 1. Κατηγορίες και αριθμός εισακτέων

Στο ΠΜΣ «Ελληνοϊταλικές Σπουδές: Ιστορία, Λογοτεχνία, Κλασική Παράδοση» γίνονται δεκτοί δεκαπέντε (15) κάτοχοι τίτλου του Α΄ κύκλου σπουδών, εκ των οποίων:

Α) οι δέκα (10) από πανεπιστημιακά τμήματα Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του ΕΚΠΑ και του ΑΠΘ ή της αλλοδαπής, και

Β) οι πέντε (5) από πανεπιστημιακά τμήματα ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών.

Σε ό,τι αφορά την κατηγορία Β, γίνονται δεκτοί, εκτός των πτυχιούχων των παραπάνω Τμημάτων, και απόφοιτοι άλλων πανεπιστημιακών Τμημάτων ή ΤΕΙ, εφόσον η ΣΕ κρίνει ότι οι σπουδές ή / και το ερευνητικό-συγγραφικό έργο των υποψηφίων είναι συναφές με το περιεχόμενο του ΠΜΣ.

Σε περίπτωση μη κάλυψης των προκηρυσσόμενων θέσεων της μίας εκ των δύο κατηγοριών (Α και Β), δύναται η Συνέλευση, μετά από πρόταση της ΣΕ, να αποφασίσει την επιλογή επιπλέον υποψηφίων από την άλλη κατηγορία.

Για τους πτυχιούχους όλων των Τμημάτων της αλλοδαπής απαιτείται η αναγνώριση του τίτλου σπουδών τους από τον ΔΟΑΤΑΠ.

Επιπλέον του αριθμού εισακτέων γίνεται δεκτό ως υπεράριθμο ένα (1) μέλος των κατηγοριών Ε.Ε.Π., Ε.ΔΙ.Π. και Ε.Τ.Ε.Π. κατ' έτος, εφόσον το έργο που επιτελεί στο Ίδρυμα είναι συναφές με το γνωστικό αντικείμενο του ΠΜΣ.

Οι υπότροφοι του ΙΚΥ, οι αλλοδαποί υπότροφοι του ελληνικού κράτους, για το ίδιο ή συναφές γνωστικό αντικείμενο με αυτό του ΠΜΣ, εισάγονται χωρίς εξετάσεις.

Άρθρο 2. Τρόπος εισαγωγής και εγγραφή

Κάθε ακαδημαϊκό έτος (1-31 Μαΐου), με απόφαση της Συνέλευσης του Τμήματος Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του ΕΚΠΑ δημοσιεύεται και αναρτάται στην ιστοσελίδα του Τμήματος και του Ιδρύματος προκήρυξη για την εισαγωγή μεταπτυχιακών φοιτητών στο ΠΜΣ. Οι σχετικές αιτήσεις μαζί με τα απαραίτητα δικαιολογητικά κατατίθενται στη Γραμματεία του ΠΜΣ, σε προθεσμία που ορίζεται κατά την προκήρυξη και μπορεί να παραταθεί με απόφαση της Συνέλευσης του Τμήματος. Δικαίωμα υποβολής αίτησης έχουν όσοι έλαβαν το πτυχίο τους ή αποδεδειγμένα περάτωσαν τις σπουδές τους μέχρι τα τέλη Αυγούστου του έτους δημοσίευσης της προκήρυξης.

Η επιλογή για την εισαγωγή των μεταπτυχιακών φοιτητών γίνεται από τη Συντονιστική Επιτροπή (ΣΕ) του ΠΜΣ στο διάστημα 5 με 15 Σεπτεμβρίου κάθε έτους με βάση τα δικαιολογητικά που συνοδεύουν τις αιτήσεις, καθώς και με προσωπική συνέντευξη και γραπτή εξέταση των υποψηφίων.

Απαραίτητα δικαιολογητικά είναι:

1. Αίτηση Συμμετοχής
2. Βιογραφικό σημείωμα
3. Φωτοτυπία δύο όψεων της αστυνομικής ταυτότητας ή διαβατηρίου
4. Αντίγραφο πτυχίου ή βεβαίωση περάτωσης σπουδών
5. Αναλυτική βαθμολογία προπτυχιακών μαθημάτων
6. Πιστοποιητικό γλωσσομάθειας επιπέδου Β2 της ιταλικής γλώσσας για τους

φοιτητές που δεν έχουν αποφοιτήσει από τμήματα Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας. Σε περίπτωση που οι υποψήφιοι είναι κάτοχοι πιστοποιητικού γνώσης της αγγλικής ή της γαλλικής γλώσσας επιπέδου B2, η πιστοποιημένη γνώση στην ιταλική γλώσσα μπορεί να είναι και επιπέδου A2

7. Δύο συστατικές επιστολές μελών ΔΕΠ (δεν απαιτούνται για αποφοίτους του ΤΙΓΦ του ΕΚΠΑ)

8. Δημοσιεύσεις σε περιοδικά με κριτές, εάν υπάρχουν

9. Αποδεικτικά επαγγελματικής ή ερευνητικής δραστηριότητας, εάν υπάρχουν

10. Πιστοποιητικό ελληνομάθειας επιπέδου B2

11. Αναγνώριση ακαδημαϊκού τίτλου σπουδών της αλλοδαπής

Για τους/τις φοιτητές/τριες από ιδρύματα της αλλοδαπής που δεν προσκομίζουν πιστοποιητικό αναγνώρισης ακαδημαϊκού τίτλου σπουδών από τον ΔΟΑΤΑΠ η Συνέλευση του Τμήματος αναθέτει στη ΣΕ να διαπιστώσει εάν ένα ίδρυμα της αλλοδαπής ή ένας τύπος τίτλου ιδρύματος της αλλοδαπής είναι αναγνωρισμένα, ακολουθώντας τη διαδικασία που περιγράφεται στον Εσωτερικό Κανονισμό Λειτουργίας του ΠΜΣ.

Η επιλογή των εισακτέων βασίζεται στα ακόλουθα κριτήρια:

Α) για τους αποφοίτους Τμημάτων Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας:

- Βαθμός πτυχίου (40%).
- Βαθμολογία μαθημάτων στα συναφή με το ΠΜΣ προπτυχιακά μαθήματα (25%).
- Ερευνητική-επιστημονική-συγγραφική δραστηριότητα (5%).
- Προφορική συνέντευξη ενώπιον τριμελούς επιτροπής (5%).
- Γραπτή δοκιμασία. Προϋπόθεση για την αποδοχή των φοιτητών στο ΠΜΣ είναι η βαθμολόγησή τους στη γραπτή δοκιμασία με βαθμό ίσο ή μεγαλύτερο του 6 στα 10 (25%).

Β) για αποφοίτους άλλων Τμημάτων:

- Βαθμός πτυχίου (40%).
- Πιστοποιημένη γνώση (B2) της ιταλικής ή της αγγλικής ή της γαλλικής γλώσσας (25%). Σε περίπτωση πιστοποιημένης γνώσης (B2) της αγγλικής ή της γαλλικής γλώσσας, απαιτείται η γνώση της ιταλικής σε επίπεδο A2.
- Ερευνητική-επιστημονική-συγγραφική δραστηριότητα (5%).
- Προφορική συνέντευξη ενώπιον τριμελούς επιτροπής (5%).
- Γραπτή δοκιμασία. Προϋπόθεση για την αποδοχή των φοιτητών στο ΠΜΣ είναι η βαθμολόγησή τους στη γραπτή δοκιμασία με βαθμό ίσο ή μεγαλύτερο του 6 στα 10 (25%)

Με βάση τα συνολικά κριτήρια, η ΣΕ καταρτίζει τον Πίνακα αξιολόγησης των φοιτητών και τον καταθέτει προς έγκριση στη Συνέλευση.

Οι επιτυχόντες θα πρέπει να εγγραφούν στη Γραμματεία του ΠΜΣ εντός δέκα (10) ημερών από την κοινοποίηση στην ιστοσελίδα του ΤΙΓΦ της απόφασης της Συνέλευσης.

Σε περίπτωση ισοβαθμίας (με μαθηματική στρογγυλοποίηση στην ακέραιη μονάδα της κλίμακας 100) εισάγονται οι ισοβαθμήσαντες υποψήφιοι, σε ποσοστό που δεν υπερβαίνει το 10% του ανώτατου αριθμού εισακτέων.

Σε περίπτωση μη εγγραφής ενός ή περισσότερων φοιτητών, καλούνται, εφόσον υπάρχουν, οι επιλαχόντες, με βάση τη σειρά τους στον εγκεκριμένο αξιολογικό πίνακα, να εγγραφούν στο Πρόγραμμα.

Άρθρο 3. Δήλωση μαθημάτων

Οι μεταπτυχιακοί φοιτητές με ακαδημαϊκό έτος εισαγωγής 2022-2023, 2021-2022 και 2020-2021 δηλώνουν τα μαθήματα μέσω της ηλεκτρονικής εφαρμογής <https://my-uni.uoa.gr>. Στην αρχική σελίδα της εφαρμογής <https://my-uni.uoa.gr> υπάρχει εγχειρίδιο χρήσης.

Οι μεταπτυχιακοί φοιτητές με ακαδημαϊκό έτος εισαγωγής προγενέστερο του ακαδ. έτους 2020-2021 καλούνται να στέλνουν Υπεύθυνη Δήλωση με τα μαθήματα που επιθυμούν να δηλώσουν στο e-mail της Γραμματείας secr@ill.uoa.gr.

Οι μεταπτυχιακοί φοιτητές που βρίσκονται στο Γ' εξάμηνο των σπουδών τους θα πρέπει να δηλώσουν και τα μαθήματα του Α' εξαμήνου, τα οποία δεν έχουν ολοκληρώσει επιτυχώς και πρέπει να τα επαναλάβουν, βάσει του κανονισμού σπουδών του ΠΜΣ.

Άρθρο 4. Διάρκεια φοίτησης

Η χρονική διάρκεια φοίτησης στο ΠΜΣ που οδηγεί στη λήψη Διπλώματος Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΔΜΣ) ορίζεται σε τέσσερα (4) ακαδημαϊκά εξάμηνα, στα οποία περιλαμβάνεται και ο χρόνος εκπόνησης διπλωματικής εργασίας.

Ο ανώτατος επιτρεπόμενος χρόνος ολοκλήρωσης των σπουδών ορίζεται στα έξι (6) ακαδημαϊκά εξάμηνα.

Με απόφαση της Συνέλευσης είναι δυνατή η αναστολή της φοίτησης για τους φοιτητές/τριες που δεν έχουν υπερβεί το ανώτατο όριο φοίτησης, κατόπιν πλήρους αιτιολογημένης αίτησης του μεταπτυχιακού φοιτητή/τριας. Στη διάρκεια της αναστολής αίρεται η φοιτητική ιδιότητα και όλα τα σχετικά δικαιώματα των φοιτητών. Ο χρόνος αναστολής δεν δύναται να υπερβαίνει τα δύο εξάμηνα και δεν προσμετράται στο συνολικά επιτρεπόμενο ανώτατο χρονικό όριο φοίτησης.

Άρθρο 5. Πρόγραμμα σπουδών και Διδασκαλία μαθημάτων

Το ΠΜΣ ξεκινά το χειμερινό εξάμηνο εκάστου ακαδημαϊκού έτους. Το εκπαιδευτικό έργο κάθε ακαδημαϊκού έτους ακολουθεί το χρονοδιάγραμμα του προπτυχιακού προγράμματος σπουδών και διαρθρώνεται σε δύο εξάμηνα σπουδών, το χειμερινό και το εαρινό, έκαστο εκ των οποίων περιλαμβάνει 13 εβδομάδες διδασκαλίας και τρεις εβδομάδες εξετάσεων.

Η διδασκαλία των μαθημάτων γίνεται διά ζώσης στις εγκαταστάσεις της Φιλοσοφικής Σχολής του ΕΚΠΑ.

Οι φοιτητές υποχρεούνται να παρακολουθήσουν και να εξεταστούν σε τρία (3) από τα μαθήματα που προσφέρονται κάθε εξάμηνο. Καθένα από τα τρία αυτά μαθήματα αντιστοιχεί σε δέκα (10) πιστωτικές μονάδες (ECTS). Ο φόρτος εργασίας των φοιτητών αποτιμάται σε περίπου 750 ώρες ανά εξάμηνο. Επιτρέπεται η παρακολούθηση και εξέταση επιπλέον μαθημάτων ανά εξάμηνο μόνο εφόσον αυτά ανήκουν σε εξάμηνο μικρότερο από εκείνο στο οποίο είναι εγγεγραμμένοι οι φοιτητές.

Για την απόκτηση ΔΜΣ απαιτούνται συνολικά εκατόν είκοσι (120) πιστωτικές μονάδες (ECTS). Τα μαθήματα του ΠΜΣ αντιστοιχούν σε ενενήντα (90) πιστωτικές μονάδες και η Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία σε τριάντα (30) πιστωτικές μονάδες (ECTS).

Τα μαθήματα κατανέμονται στα τρία εξάμηνα διδασκαλίας ως εξής:

Α΄ Εξάμηνο			
	Μαθήματα*	Διδ. Ώρες	ECTS
1	Μεθοδολογία της επιστημονικής έρευνας	3	10
2	Η συμβολή των Ελλήνων στη διαμόρφωση της Κλασικής και Μεσαιωνικής Λατινικής Λογοτεχνίας-Ελληνορωμαϊκά πρότυπα στη Λογοτεχνία της Δύσης	3	10
3	Ιταλική Αναγέννηση και ελληνικές επιδράσεις, Ουμανισμός και νεο-ουμανιστικές αναβιώσεις στην ελληνική Διανόηση	3	10
4	Αθήνα-Ρώμη: αμφίδρομες πολιτισμικές Σχέσεις	3	10
5	Φιλολογία και Τυπογραφία: από τον χειρόγραφο κώδικα στο έντυπο βιβλίο	3	10
6	Μουσικοί «διάλογοι» μεταξύ λατινόφωνης Δύσης και ελληνόφωνης Ανατολής: Μεσαίωνας-Αναγέννηση	3	10
7	Νεοελληνική Διασπορά στην Ιταλική Χερσόνησο	3	10
	Σύνολο	9	30
Β΄ Εξάμηνο			
	Μαθήματα*	Διδ. Ώρες	ECTS
1	Ο Πολιτισμός της Ελληνόφωνης Ιταλίας κατά τη Βυζαντινή περίοδο	3	10
2	Η Τέχνη στις λατινοκρατούμενες περιοχές του ελληνικού χώρου	3	10
3	Λατινικές Κυριαρχίες στην Ανατολική Μεσόγειο	3	10
4	Η Λογοτεχνία στις λατινοκρατούμενες περιοχές του ελληνικού Χώρου	3	10
5	Η Ελλάδα στη Λογοτεχνία της Ιταλικής Παλιγγενεσίας	3	10
6	Ταξιδιωτική Λογοτεχνία: Η Ελλάδα στα περιηγητικά κείμενα Ιταλών Λογίων	3	10
7	Το μουσικό αποτύπωμα των ελληνοϊταλικών αλληλεπιδράσεων κατά τους νεότερους χρόνους	3	10
	Σύνολο	9	30

Γ' Εξάμηνο			
	Μαθήματα*	Διδ.ώρες	ECTS
1	Ιταλία και Νεοέλληνες Λογοτέχνες	3	10
2	Ελληνοϊταλικές αλληλεπιδράσεις στον χώρο της Δραματουργίας	3	10
3	Αρχεία και Πηγές για τις αμφίδρομες ελληνοϊταλικές σχέσεις στην Ιστορία και τον Πολιτισμό	3	10
4	Η Ελλάδα στη Σύγχρονη Ιταλική Λογοτεχνία και η Σύγχρονη Ιταλική Λογοτεχνία στην Ελλάδα	3	10
5	Ελληνοϊταλικά Θέματα Ιστορίας των Ιδεών και του Πολιτισμού	3	10
6	Ελληνικές επιδράσεις σε Ιταλούς διανοούμενους του 20ού αιώνα	3	10
7	Ρητορική παράδοση και Ιταλική μουσική δημιουργία (16 ^{ος} -21 ^{ος} αιώνας)	3	10
	Σύνολο	9	30
Δ' Εξάμηνο			ECTS
	Εκπόνηση Μεταπτυχιακής Διπλωματικής Εργασίας (ΜΔΕ)		30
	Σύνολο		120

Περιεχόμενο μαθημάτων

Α' Εξάμηνο

1. Μεθοδολογία της Επιστημονικής Έρευνας

Ο στόχος του συγκεκριμένου μαθήματος είναι η διδασκαλία στους/στις φοιτητές/-τριες της συγγραφής μιας επιστημονικής εργασίας, προαπαιτούμενο της οποίας είναι η έρευνα. Τα βασικά εργαλεία (Βιβλιοθήκες, Διαδίκτυο) θα αποτελέσουν τις αρχές οργάνωσης για τη συγκέντρωση Βιβλιογραφίας, που θα οδηγήσει στη συλλογή υλικού για τη συγγραφή μιας επιστημονικής εργασίας. Στο πλαίσιο του συγκεκριμένου μαθήματος θα παρουσιαστούν όλα τα βήματα που χρειάζονται για την οργάνωση της έρευνας στις ανθρωπιστικές επιστήμες με μεθοδολογικά σύγχρονο και ορθό τρόπο. Μερικά από τα επιμέρους θέματα που θα αναλυθούν είναι:

- Οι επιστημολογικές και οι παρεπόμενες μεθοδολογικές διαφορές μεταξύ των ανθρωπιστικών και των θετικών επιστημών και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των πρώτων.
- Η χρήση της γλώσσας στην επιστήμη και ιδιαίτερα στις ανθρωπιστικές επιστήμες.
- Τα διαφορετικά κειμενικά γένη των ερευνητικών εργασιών και ο ακαδημαϊκός λόγος που σχετίζεται με αυτά.
- Τα ποικίλα βιβλιογραφικά πρότυπα και οι αντίστοιχες τυποτεχνικές συμβάσεις που απαιτούνται για τη σύνταξη της εργασίας.
- Η ποιοτική και η ποσοτική εξαγωγή δεδομένων στις ανθρωπιστικές επιστήμες (σύνταξη ερωτηματολογίων, συνέντευξη, αποδελτίωση κ.ά.)
- Η χρήση του διαδικτύου για την υποστήριξη της ερευνητικής εργασίας σε όλα της τα στάδια.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Bakhtin, M.M. «Προς μια μεθοδολογία των ανθρωπιστικών επιστημών». (μτφρ. Μ. Γνησίου, Δ. Αγγελάτος), *Σημείο* 3 (1995-1996), 170-185· Eco, Umb. 1994. *Πώς γίνεται μια διπλωματική εργασία*. (μτφρ. Μ. Κονδύλη). Αθήνα: Νήσος. Martin, J. R. & M.A.K. Halliday. 2004. *Η γλώσσα της επιστήμης*. (μτφρ. Γ. Γιαννουλοπούλου). Αθήνα: Μεταίχιμο. Παππάς, Θ. 2002. *Η μεθοδολογία της επιστημονικής έρευνας στις ανθρωπιστικές επιστήμες*. Αθήνα: Καρδαμίτσα.

2. Η συμβολή των Ελλήνων στη διαμόρφωση της Κλασικής και Μεσαιωνικής Λατινικής Λογοτεχνίας–Ελληνορωμαϊκά πρότυπα στη Λογοτεχνία της Δύσης

Η Ελλάδα μάς άφησε την πρώτη πραγματική λογοτεχνία του δυτικού κόσμου. Εντυπωσιακή είναι η επίδραση που ασκούσαν σχεδόν σε όλες τις εποχές και σε όλες τις χώρες τα ελληνικά έργα, η ελληνική σκέψη, ακόμα και οι ελληνικές λέξεις.

Οι Έλληνες επινόησαν σχεδόν όλα τα λογοτεχνικά είδη που χρησιμοποιούμε σήμερα: την τραγωδία, την κωμωδία, το έπος. Το θέατρο της Ρώμης ήταν συχνά απλή μετάφραση των ελληνικών έργων, μερικές φορές επηρεασμένο και προσαρμοσμένο αλλά με έμπνευση από το ελληνικό. Το ρωμαϊκό έπος με τον Βεργίλιο ακολουθεί τον Όμηρο και τον μιμείται σε σημαντικά αποσπάσματα. Στον Κικέρωνα συναντάμε πότε τον Πλάτωνα και πότε τον Ισοκράτη. Στον Οβίδιο και ακόμη περισσότερο στον

Προπέρτιο συναντάμε τις αναμνήσεις των Αλεξανδρινών ποιητών. Αν, λοιπόν, όλοι αυτοί οι συγγραφείς τροποποίησαν τα λογοτεχνικά είδη που κληρονόμησαν και απέκτησαν καινούργιες αξίες και ενδιαφέροντα, είναι επειδή ξεκινούσαν από τα ελληνικά πρότυπα και αντλούσαν από τις δικές τους ιδέες. Ο Ρωμαϊκός κόσμος είναι από πολλές απόψεις η συνέχεια του ελληνικού. Αν, για παράδειγμα, ο Όμηρος είναι ο πρώτος μεγάλος ευρωπαίος ποιητής, ο Βεργίλιος θεωρείται ένας από τους «Πατέρες της Ευρώπης».

Όλοι οι λαοί της Δύσης στράφηκαν στη Ρώμη και στην Ελλάδα αναζητώντας καθοδήγηση, και έτσι μπόρεσαν να εκφραστούν με δύναμη και χάρη, διασκεύοντας κατά βάση τα υψηλότερα υφολογικά τεχνάσματα των Ελλήνων και των Ρωμαίων. Οι ελληνικές τραγωδίες παίζονται παντού, από τη Γερμανία ως την Ιαπωνία και από τη Σουηδία ως τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η Ηλέκτρα ή η Μήδεια, λευκή μαύρη ή κίτρινη, παραμένουν ίδιες. Ο δρόμος της μόρφωσης των Ευρωπαίων περνά μέσα από την ελληνολατινική καλλιέργεια, και τα κλασικά κείμενα συγκινούν τους νέους κάθε εποχής και δημιουργούν νέους δεσμούς μεταξύ των λαών. Η ευρωπαϊκή λογοτεχνία γίνεται το καθρέφτισμα της μακρόχρονης συνάντησης Ελλάδας-Ρώμης. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι Ρωμαίοι είναι ο πρώτος δυτικός λαός που υπέβαλε σε συστηματική κριτική την Ελλάδα και τους Έλληνες, και είναι ενδιαφέρον ότι την κριτική αυτή στάση την κληροδότησε στους νεότερους ευρωπαϊκούς λαούς.

Το μεταπτυχιακό μάθημα με τον αναφερόμενο τίτλο στόχο έχει να αναδείξει τη μοναδική και γοητευτική αυτή σχέση ανάμεσα στην Ελλάδα και τη Ρώμη, και παράλληλα να εξετάσει τη διαρκή διαδικασία παιδείας με τη μίμηση της ελληνορωμαϊκής λογοτεχνίας και την αφομοίωση των επιτευγμάτων της από τους ευρωπαϊκούς λαούς. Ο σύγχρονος κόσμος μας συνεχίζει από πολλές απόψεις τον κόσμο της Ελλάδας και της Ρώμης. Ο ελληνορωμαϊκός πολιτισμός δίδαξε και έδωσε σε κάθε εποχή ένα διαφορετικό μάθημα. Οι διδασκόμενοι μεταπτυχιακοί φοιτητές καλούνται να ερευνήσουν τα ποικίλα θέματα που ανακύπτουν και με γνώση της κλασικής αρχαιότητας να επεκτείνουν την έρευνά τους στις νεότερες και σύγχρονες σχέσεις των δύο ευρωπαϊκών χωρών στη λογοτεχνία, την ιστορία και τον πολιτισμό.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Για την Κλασική Αρχαιότητα: ΒΟΥΡΒΕΡΗ Κ. *Εισαγωγή εις την Αρχαιογνωσίαν και την Κλασικήν Φιλολογίαν*, εκδ. Ελληνικής Ανθρωπιστικής Εταιρείας, Αθήναι 1967· ΚΕΝΤΡΩΤΗ Γ. *Ο τέλειος ρήτορας*, εκδ. Πόλις, Αθήνα 2008· ΠΑΠΑΓΓΕΛΗ Θ. *Η Ρώμη και ο κόσμος της*, εκδ. Ίδρυμα Μανώλη Τριανταφυλλίδη (Ι.Ν.Σ.) ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 2005· ΠΕΤΡΟΧΕΙΛΟΥ Ν. *Ρωμαίοι και Ελληνισμός. Μια διαλεκτική σχέση*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1984· DE ROMILLY J. *Γιατί η Ελλάδα*, μτφρ. Α.Μ. Αθανασίου, Κ. Μηλιαρέση, εκδ. Το Άστυ, Αθήνα 1996· DE ROMILLY J. *Πόσο επίκαιρη είναι η αθηναϊκή δημοκρατία σήμερα;* μτφρ. Ε.Οικονόμου, εκδ.Ερμής, Αθήνα 2009· GRAF F. *Εισαγωγή στην Αρχαιογνωσία*, μτφρ. Δ. Νικήτα, εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 2001· HIGHET G. *Η κλασική παράδοση – Ελληνικές και ρωμαϊκές επιδράσεις στη λογοτεχνία της Δύσης*, μτφρ. Τ. Μαστοράκη εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 1988· LATACZ J. *Όμηρος, ο θεμελιωτής της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας*, μτφρ. Εβ. Σιστάκου, εκδ. Δ. Ν. Παπαδήμα, Αθήνα 2000· NICHOLAS D. *Η εξέλιξη του μεσαιωνικού κόσμου*, μτφρ. Μ. Τζιαντζή, εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 1999· PANDOFI V. *Il teatro drammatico di tutto il mondo dale origine a oggi*, edizioni

Moderna Italia, 1959· SETTIS S. *Το μέλλον του «κλασικού»*, μτφρ. Α. Γιακουμακάτος, εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 2006· WEISE OS. *Χαρακτηρισμός της Λατινικής Γλώσσας*, μτφρ. Γ. Γρατσιάτου, Βιβλιοθήκη Μαρασλή, εν Αθήναις 1905.

Για τον Λατινικό Μεσαίωνα: Ε. Αρβελέρ - Μ. Aymard, *Οι Ευρωπαίοι, Α' τόμος «Αρχαιότητα – Μεσαίωνας - Αναγέννηση»*, τ. Β' Νεότερη και Σύγχρονη εποχή, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα 2003· Σ. Πριόβολου, *Carmina Burana veris et amoris*, εκδ. Δ.Ν. Παπαδήμα, Αθήνα 1994· Σ. Πριόβολου, *Dario Fo, ένας σύγχρονος goliardus: Mistero Buffo – Carmina Burana*, εκδ. Περίπλους, Αθήνα 2001· Σ. Πριόβολου, *“Rosa Fresca Aulentissima”*, το μεσαιωνικό ερωτικό ποίημα με το μάτι των φιλολόγων και του Νομπελίστα Dario Fo, εκδ. Περίπλους, Αθήνα 2009. Ιταλική έκδοση Casa Editrice Carabba, Lanciano 2011· Σ. Πριόβολου, *Οι Ελληνορωμαϊκές Ρίζες της Ευρώπης μέσα από τον στοχασμό ευρωπαίων μελετητών*, εκδ. Πεδίο, Αθήνα 2014· S. Priονολου, *Le radici greco-romane dell'Europa attraverso il pensiero degli studiosi europei*, ed. Aracne, Canterano (RM), Italia 2018· Σπ. Σκιαδαρέση (επιμ. μτφρ., σχόλια), *Τροβαδούροι: οι Προβηγγιανοί Ποιητές και Τραγουδιστές του Μεσαίωνα*, εκδ. Γαβριηλίδη, Αθήνα 1999· Ζ. Τσιρπανλή, *Η Μεσαιωνική Δύση (5^{ος}-15^{ος} αι.)*, εκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2004· Er. Bormenah, *Η Πατριαρχία-η προέλευση και το μέλλον του κοινωνικού μας συστήματος*, μτφρ. Δ. Κούρτοβικ, εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 2001· J. Burckhardt, *Ο πολιτισμός της Αναγέννησης στην Ιταλία*, μτφρ. Μ.Τοπάλη, εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 1997· E. R. Dodds, *Οι Έλληνες και το παράλογο*, μτφρ. Γ. Γιατρομανωλάκη, εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1977· U. Eco, *Η ιστορία της ομορφιάς*, μτφρ. Δότση-Ρομποτή, επιμ. Α. Χρυσοστομίδα, εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 2004· U. Eco, *Η ομορφιά της λίστας*, μτφρ. Δότση- Α. Χρυσοστομίδα, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2009· N. Festa, *Ουμανισμός. Τα κλασσικά γράμματα στην Αναγέννηση*, επιμέλεια Άρκος και Σάντης Ρ. Αποστολίδης, Νέα Ελληνικά, Αθήνα 2000· S. Goughenem, *Ο Αριστοτέλης στο Μον-Σαιν-Μισέλ. Οι ελληνικές ρίζες της χριστιανικής Ευρώπης*, μτφρ. Φ. Γαϊδατζή, Φ.Μπούμπουλη, εκδ. Ολκός, Αθήνα 2008· J. Le Goff, *Η Ευρώπη γεννήθηκε τον Μεσαίωνα;* μτφρ. Ε. Ζέη, Εκδ. Πόλις, Αθήνα 2006· F. Nemo, *Τι είναι η Δύση;* μτφρ. ΠΜΣ Μετάφρασης-Μεταφρασεολογίας ΕΚΠΑ, εκδ. Εστία, Αθήνα 2008· D. Nicholas, *Η εξέλιξη του μεσαιωνικού κόσμου*, μτφρ. Μ.Τζιαντζή, ΜΙΕΤ, Αθήνα 1999· A. Pertusi, *Leonzio Pilato fra Petrarca e Boccaccio*, Venezia-Roma 1964 (rist. Venezia 1972)· J. Smith, *Η Ευρώπη μετά τη Ρώμη. Μια νέα πολιτισμική ιστορία 500-1000*, μτφρ. Ν. Κούτρας, εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, Αθήνα 2008.

3. Αθήνα-Ρώμη: αμφίδρομες πολιτισμικές σχέσεις

Με βάση τη συνολική μελέτη φιλολογικών κυρίως πηγών επιχειρείται η συγκριτική παρουσίαση βασικών χαρακτηριστικών της θρησκείας στην αρχαία Ελλάδα και στην αρχαία Ρώμη. Η ελληνική αρχαιότητα απασχολεί κυρίως στην αθηναϊκή εκδοχή της, ενώ αφετηρία της συζήτησης για την αρχαία Ρώμη είναι μια σύντομη και γενική προσέγγιση της αυγούστειας θρησκευτικής μεταρρύθμισης, που συνδυάστηκε με την προσπάθεια ενίσχυσης ή διαμόρφωσης της ιστορικής μνήμης προς συγκεκριμένη κατεύθυνση, τη διατήρηση ή τη διαμόρφωση μιας ρωμαϊκής ταυτότητας που αφορούσε συνολικά την ιταλική χερσόνησο και όχι τη Ρώμη αποκλειστικά. Η αναβίωση παλαιών εθίμων και θρησκευτικών τελετουργικών, η επισκευή, αποκατάσταση και συντήρηση παλαιών ναών και ιερών, η επανασύσταση των

ιερατικών συλλόγων, η λατρεία παραδοσιακών θεών ή η εισαγωγή νέων λατρειών, είναι εξελίξεις που λειτουργούν παράλληλα με την αναβίωση συγκεκριμένων όψεων του ρωμαϊκού παρελθόντος που περισσότερο ή λιγότερο εμφανώς αναδεικνύουν τη σπουδαιότητα του ρόλου του *princeps*. Στο πλαίσιο αυτό επισημαίνονται ιδιαίτερα εκείνες οι πτυχές του ρωμαϊκού παρελθόντος που αποκαλύπτουν συμπτώσεις ή αντιθέσεις με το ελληνικό στοιχείο, καθώς το τελευταίο αποτελεί διαχρονικά για τους Ρωμαίους σημείο αναφοράς. Πέρα από το βασικό θέμα της θρησκείας, γίνεται συγκριτική αναφορά και σε άλλα κοινωνικά ζητήματα, όπως είναι η θέση της γυναίκας, ο γάμος, η ενίσχυση της τεκνογονίας. Επιχειρείται, τέλος, παράλληλα, η συζήτηση θεμάτων όπως ο μύθος/ οι μύθοι στο ελληνικό και στο ρωμαϊκό σύμπαν και η επανερμηνεία γνωστών μυθολογικών επεισοδίων της ελληνικής παράδοσης μέσα από το πρίσμα της ρωμαϊκής πραγματικότητας που διακρίνεται από πρόταξη πολιτικών σκοπών.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Walter Burkert, *Ελληνική Θρησκεία, Αρχαϊκή και κλασική εποχή*, Αθήνα 1993· M. P. Nilsson, *Ιστορία της αρχαίας Ελληνικής θρησκείας*, Αθήνα 1999· *Oxford Classical Dictionary*, 3η έκδοση· Pauly-Wissowa, *Real Encyclopedie*. Michael Lipka, *Roman Gods: A Conceptual Approach. Religions of the Graeco-Roman World*, 167, Leiden/Boston: Brill, 2009. Alessandra Coppola, *Archaiologia e propaganda, I Greci, Roma e l'Italia, L'Erma di Bretschneider* 1995· Andrew Wallace-Hadrill, «The Golden Age in Augustan ideology», in *Studies in Ancient Greek and Roman Society*, edited by Robin Osborne, Cambridge 2004· Arnaldo Momigliano, *Saggi di storia della religione romana, Studi e lezioni 1983-1986*, a cura di Riccardo Di Donato, Morcelliana, Brescia 1988· *Death and Disease in the Ancient City*, edited by Valerie M. Hope and Eireann Marshal, London and New York, Routledge, 2000· *Dulce et decorum est pro patria mori, La morte in combattimento dell'antichità*, a cura di Marta Sordi, Milano 1990· Erich S. Green, *Culture and National Identity in Republican Rome*, London, Duckworth 1993. Sylvia Estienne, Dominique Jaillard, Natacha Lubtchansky, Claude Pouzadoux (dir.), *Image et religion dans l'Antiquité gréco-romaine, Actes du colloque de Rome*, 11-13 décembre 2003, organisé par l'École française d'Athènes, l'ArScAn (CNRS, Paris I, Paris X), l'équipe ESPRI et l'ACI jeunes chercheurs ICAR, Naples, Centre Jean Bérard/École française d'Athènes, 2008. James B. Rives, *Religion in the Roman Empire*, Blackwell, Oxford 2007· Jason P. Davies, *Rome's Religious History. Livy, Tacitus and Ammianus on their Gods*, Cambridge University Press, Cambridge 2004· *L'armée romaine et la religion sous le Haut-Empire romain*, Rassemblés et édités par Catherine Wolff avec la collaboration de Yann Le Bohec, *Actes du quatrième Congrès de Lyon organisé les 26-28 octobre 2006 par l'Université Lyon3*, Cergo 2009· Martin Goodman, *The Roman World, 44 BC-AD 180*, Routledge, London-New York 1997· Paul Zanker, *The Power of Images in the Age of Augustus*, Translated by Alan Saphiro, Ann Arbor 1988· *Vestal Virgins, Sibyls and Matrons. Women in Roman Religion*, by Sarolta A. Tacacs, University of Texas Press 2008· Agostino Pastorino, *La religione romana, problemi di storia*, Milano 1975· Aline Rousselle, *La contamination spirituelle*, Les Belles Lettres· Anna Clark, *Divine Qualities, Cult and Community in Republican Rome*, Oxford University Press 2007. Raymond Bloch, *Recherches sur les religions de l'Antiquité Classique*, Paris 1980· Clifford Ando, *The Matter of Gods, Religion and the Roman*

Empire, University of California Press, Berkeley, Los Angeles 2009. Eric Orlin, *Temples, Religion and Politics in the Roman Republic*, Leiden-New York-Koln, E.J. Brill, 1997· Jean Bayet, *La religion romaine. Histoire politique et psychologique*, Paris, Payot, 1976· John Scheid, *La religion des Romains*, Paris 1998· John Scheid, *Religion et piété à Rome*, Paris 1985.

4. Ιταλική Αναγέννηση, Ουμανισμός και νεο-ουμανιστικές αναβιώσεις στην ελληνική διανόηση

Στο μάθημα επιλέγονται αντικείμενα μελέτης από ένα ευρύ θεματικό πεδίο. Το πεδίο περιλαμβάνει τα εξής θέματα:

- Ουμανιστική θεώρηση της ελληνικής αρχαιότητας. Έννοια του ουμανιστή, του Ουμανισμού και της Αναγέννησης. Χρονικά όρια της Ιταλικής Αναγέννησης.
- Τα μεγάλα ουμανιστικά κέντρα στην Ιταλία. Η Φλωρεντία ως «λίκνο του Ουμανισμού και της Αναγέννησης».
- Διερεύνηση της αναβίωσης του αρχαιοελληνικού πνεύματος στην ουμανιστική σκέψη και τη λογοτεχνία της εποχής, κατά την οποία παρατηρείται μια ιδιόζουσα «αναγέννηση» του αρχαίου κόσμου.
- Κύριοι εκπρόσωποι, χαρακτηριστικά γνωρίσματα, ρεύματα, τάσεις και καλλιεργημένα είδη της αναγεννησιακής ιταλικής λογοτεχνίας, ιδιαιτερότητες και κλασικά πρότυπα της συγγραφικής παραγωγής της εποχής.
- Σημαντικά λογοτεχνήματα (ποητικά και πεζά) της προαναγεννησιακής και της αναγεννησιακής περιόδου, από τον 14ο μ.Χ. έως τον 16ο μ.Χ. αιώνα, όπου ανιχνεύονται ελληνικές επιδράσεις. Ενδεικτικά παραδείγματα κειμένων της ώριμης και ύστερης Αναγέννησης.
- Πρωτοβουλίες, δραστηριότητες, μετακινήσεις Ιταλών ουμανιστών και λογίων του Βυζαντίου. Σχέσεις μεταξύ τους. Παρουσία Βυζαντινών διανοουμένων σε ιταλικά εδάφη και συμβολή τους στη διάδοση των ελληνικών γραμμάτων, στην καλλιέργεια και την πρόοδο των ελληνικών σπουδών.
- Εκδόσεις, μεταφράσεις, φιλολογικές επιμέλειες, μελέτες και σχολιασμοί διάσημων ελληνικών κειμένων στην Ιταλία της εποχής. Σχέσεις Ιταλών λογίων με την ελληνική γλώσσα και γραμματεία κατά την περίοδο.
- Κείμενα Ιταλών λογοτεχνών που αναφέρονται σε Έλληνες διανοητές, στον ελληνισμό και τον ελλαδικό χώρο.
- Πνευματικοί κύκλοι, ιδρύματα και γενικότερα έργα ή φαινόμενα που συνέβαλαν στην καλλιέργεια των ελληνικών σπουδών. Συνεισφορά ιταλικών Πανεπιστημίων, κολλεγίων και Ακαδημιών στη διάδοση των ελληνικών γραμμάτων και τη διαμόρφωση κυρίαρχων θεωρήσεων, βασισμένων σε διανοητές της αρχαίας Ελλάδας, σε συνδυασμό με το ρόλο ηγετικών μορφών, αυλικών και εκκλησιαστικών παραγόντων.
- Λογοτεχνικά είδη ή τάσεις που απηχούν κλασικά πρότυπα και καλλιεργήθηκαν εκείνη την περίοδο.

- Η παρουσία και η σημασία της μυθολογίας στη λογοτεχνία της εποχής. Εκδοχές και συμβολισμοί αρχαιοελληνικών μύθων σε διάσημα λογοτεχνήματα.
- Τάσεις διαφυγής από την πραγματικότητα και καλλιέργεια του «αρκαδικού ιδεώδους».
- Νοσταλγικές ανακλήσεις της αίγλης αρχαιοελληνικών πόλεων και ιστορικών μεγαλείων.
- Αναφορές σε ένδοξα μνημεία και λαμπρές προσωπικότητες της ιστορίας του ελληνισμού
- Ανάλυση, ερμηνεία και σχολιασμός αντιπροσωπευτικών αποσπασμάτων από πραγματείες, έπη, δράματα, λυρικά και βουκολικά ποιήματα, νουβέλες κ.λπ
- Ερμηνεία του όρου «νέο-ουμανισμός» και Νεο-Ουμανισμός (Nuovo Umanesimo) στην Ιταλία του Εικοστού αιώνα.
- Η Ιταλική Αναγέννηση, οι κορυφαίοι εκπρόσωποι και τα διασημότερα λογοτεχνήματά της στο έργο Ελλήνων διανοουμένων.
- Ελληνικά λογοτεχνήματα του 20^{ου} και 21^{ου} αιώνα εμπνευσμένα από τον ιταλικό πολιτισμό της περιόδου και σχετικές επιστημονικές μελέτες στη χώρα μας.
- Οπτικές και στάσεις Ελλήνων συγγραφέων απέναντι σε διάφορες εκφάνσεις και λαμπρές μορφές του ιταλικού αναγεννησιακού πολιτισμού, αναζήτηση λόγων που τους οδηγούν σε συγκεκριμένες εστιάσεις και τοποθετήσεις.

Οι διαλέξεις και οι μελέτες των μεταπτυχιακών φοιτητών επικεντρώνονται σε ζητήματα που εντάσσονται στις παραπάνω θεματικές. Παρέχονται μεθοδολογικές υποδείξεις, κατευθυντήριες οδηγίες, πληροφορίες και ενδεικτική ειδική βιβλιογραφία για τις εργασίες που εκπονούνται στο πλαίσιο του μαθήματος. Αναφέρονται οι βασικές προδιαγραφές που πρέπει να πληρούν τα πονήματα και παρουσιάζονται τα κριτήρια αξιολόγησής τους σε συνδυασμό με τους στόχους του μαθήματος.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

ASOR ROSA ALBERTO (επιμ.), *Letteratura Italiana. Le opere*, τόμ. II, Einaudi, Τορίνο 1993· CAMMELLI GIUSEPPE, *Δημήτριος Χαλκοκονδύλης*, μτφ. Δ. Αρβανιτάκης, Κότινος- Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 2004· CAMMELLI GIUSEPPE, *Μανουήλ Χρυσολωράς*, μτφ. Δ. Βλάμη, Κότινος- Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 2006· COLUCCIA GIUSEPPE L., *Basilio Bessarione. Lo spirito greco e l'Occidente*, Olschki, Φλωρεντία 2009· COPENHAVER BRIAN P. – SCHMITT CHARLES B., *Η φιλοσοφία της Αναγέννησης*, μτφ. Χρήστος Γεμελιάρης, εκδ. Πολύτροπον, Αθήνα 2007· FESTA NICOLA, *Ουμανισμός. Τα κλασσικά γράμματα στην Αναγέννηση*, επιμ. Έρκος και Στάντης Ρ. Αποστολίδης, μτφ. Νάσος Κυριαζόπουλος, Τα Νέα Ελληνικά, Αθήνα 2000²· GARIN EUGENIO, *La cultura del Rinascimento. Profilo storico*, Editori Laterza, Μπάρι 1967· GARIN EUGENIO, *Educazione umanistica in Italia*, Laterza, Ρώμη-Μπάρι 1971· GEANAKOPOLOS JOHN DENO, *Έλληνες Λόγιοι εις την Βενετίαν, Μελέται επί της διαδόσεως των ελληνικών γραμμάτων από του Βυζαντίου εις την δυτικήν Ευρώπην*, μτφ. Χ. Γ. Πατρινέλης, Γ. Φέξης, Αθήνα 1965· ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, Κ.Ι., *Βυζαντινή*

ανατολή και Λατινική δύση, δύο κόσμοι της χριστιανοσύνης στο μεσαίωνα και στην αναγέννηση, μτφ. Κώστας Κυριαζής, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας» - Ι.Δ. Κολλάρου και Σ^{ΙΑΣ} Α.Ε., Αθήνα 1966· ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, Κ.Ι., *Βυζάντιο και Δύση. Η αλληλεπίδραση των αμφιθαλών πολιτισμών στον Μεσαίωνα και στην Ιταλική Αναγέννηση (330-1600)*, μτφ. Έμμη Βαρουξάκη, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας» - Ι.Δ. Κολλάρου και Σ^{ΙΑΣ} Α.Ε., Αθήνα 1985· GUGLIELMINO S.- GROSSER H., *Il sistema letterario. Guida alla storia letteraria e all'analisi testuale*, vol. 2: *Quattrocento e Cinquecento*, Principato, Μιλάνο 1993· HANKINS JAMES, «The Invention of the Platonic Academy of Florence», στο *Rinascimento*, τόμ. ΧLI, 2001, σς. 3-15· HIGHET GILBERT, *Η κλασική παράδοση. Ελληνικές και Ρωμαϊκές επιδράσεις στη λογοτεχνία της δύσης*, μτφ. Τζένη Μαστοράκη, Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1988· KRISTELLER PAUL OSKAR, *Il pensiero e le arti nel rinascimento*, μτφ. Maria Baiocchi, Donzelli, Ρώμη 1998· LUPERINI ROMANO – CATALDI P. – MARCHIANI L., *La scrittura e l'interpretazione. Storia e antologia della letteratura italiana nel quadro della civiltà europea*, τόμ. 2: *La letteratura umanistico-rinascimentale (1380-1545)*, Palumbo editore, Παλέρμιο 1997· ΜΑΝΟΥΣΑΚΑΣ Μ. – ΣΤΑΪΚΟΣ Κ. (επιμ.), *Η εκδοτική δραστηριότητα των Ελλήνων κατά την εποχή της Ιταλικής Αναγέννησης (1469-1523)*, Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα 1986· ΜΠΟΥΡΚΧΑΡΝΤ ΓΙΑΚΟΜΠ, *Ο πολιτισμός της Αναγέννησης στην Ιταλία*, διευθύνση-θεώρηση μεταφράσεων Παναγιώτης Κονδύλης, μτφ. Μαρία Τοπάλη, Νεφέλη, Αθήνα 1997· REYNOLDS L.D. – WILSON N.G., *Αντιγραφείς και φιλόλογοι. Το ιστορικό της παράδοσης των κλασικών κειμένων*, Μ.Ι.Ε.Τ, Αθήνα 1981· ΣΕΤΤΟΝ ΚΕΝΕΘ. Μ., *Το βυζαντινό υπόβαθρο της ιταλικής αναγέννησης*, επιμ. Κωστής Νικολάκης, μτφ. Μιλτιάδης Οικονόμου, Εκάτη, Αθήνα 2009· SNELL BRUNO, *Η Ανακάλυψη του πνεύματος. Ελληνικές ρίζες της ευρωπαϊκής σκέψης*, μτφ. Δ. Ι. Ιακώβ, Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1997⁴· ΣΤΑΪΚΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΠ., *Χάρτα της Ελληνικής Τυπογραφίας, Η Εκδοτική Δραστηριότητα των Ελλήνων και η Συμβολή της στην Πνευματική Αναγέννηση της Δύσης*, τόμ. Α: *15^{ος} Αιώνας*, Κότινος, Αθήνα 1989· WEISS ROBERTO, *The Renaissance discovery of classical antiquity*, Basil Blackwell, Οξφόρδη 1969· WELLS C., *Σαλπάροντας απ' το Βυζάντιο. Πώς μια χαμένη αυτοκρατορία διαμόρφωσε τον κόσμο*, μτφ. Κ. Αντύπας, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2008· WILSON N.G., *Από το Βυζάντιο στην αναγέννηση: ελληνικές σπουδές κατά την Ιταλική Αναγέννηση*, μτφ. Φωτεινή Πρεβεδούρου-Γεωργίνη, εκδοτικός οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα 1994. Στοιχεία για συγγραφείς, έργα, ρεύματα κ.λπ. στον σύνδεσμο <https://www.treccani.it/enciclopedia/>

5. «Φιλολογία και τυπογραφία. Από τον χειρόγραφο κώδικα στο έντυπο βιβλίο»

Αντικείμενο του μαθήματος είναι η μελέτη της ιστορίας του βιβλίου από την αρχαιότητα έως και την εμφάνιση της τυπογραφίας. Διερευνάται η φιλολογική δραστηριότητα των Ιταλών ουμανιστών και η καθοριστική επίδραση της τυπογραφίας στη διάδοση της κλασικής γραμματείας και τη διαμόρφωση των κατευθύνσεων της λογοτεχνικής παραγωγής της Αναγέννησης.

Ειδικότερα θέματα που εξετάζονται:

- Το βιβλίο κατά την αρχαιότητα - η μετάβαση από τον κύλινδρο στον κώδικα.
- Η φιλολογική δραστηριότητα κατά τους ελληνιστικούς και ρωμαϊκούς χρόνους.

- Ουμανισμός και Φιλολογία.
- Το φιλολογικό έργο των Ιταλών ουμανιστών και η καθοριστική συμβολή της Λατινικής και της Αρχαίας Ελληνικής στη διαμόρφωση του ουμανιστικού ιδεώδους. Απηχήσεις των κλασικών στα λατινικά έργα λογίων ουμανιστών.
- Η συγκρότηση των βιβλιοθηκών. Από τις μοναστηριακές στις ουμανιστικές βιβλιοθήκες. Ανακαλύψεις και συλλογές.
- Η τυπογραφία στην Ιταλία της Αναγέννησης. Η μετάβαση από τα χειρόγραφα στα έντυπα βιβλία. Εκδοτική δραστηριότητα - μεταφράσεις. Έλληνες - Ιταλοί λόγιοι στην υπηρεσία του εντύπου.

Ενδεικτική βιβλιογραφία:

Reynolds L.–Wilson N., *Αντιγραφείς και Φιλολόγοι*, μτφ. Ν. Παναγιωτάκη, Μορφωτικό Ίδρυμα Έθνικης Τραπέζης, Αθήνα 1981, τίτλος πρωτοτύπου: *Oxford Scribes and Scholars, A Guide to the Transmission of Greek and Latin Literature*, University Press, London 1975 (2) Richardson B., *Τυπογραφία, Συγγραφείς και Αναγνώστες στην Ιταλία της Αναγέννησης*, μτφ. Ε. Παπαδάκη, Μορφωτικό Ίδρυμα Έθνικης Τραπέζης, Αθήνα 2014, τίτλος πρωτοτύπου: *Printing, Writers and Readers in Renaissance Italy*, Cambridge University Press, 1999· West M., *Κριτική τῶν Κειμένων καὶ Τεχνικὴ τῶν Ἐκδόσεων, Ὅπως ἐφαρμόζονται στοὺς Ἕλληνες καὶ Λατίνους συγγραφεῖς*, μτφ. Γ.Μ. Παρασόγλου, Δαίδαλος – Ι. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα 1989, τίτλος πρωτοτύπου: *Textual Criticism and Editorial Technique, Applicable to Greek and Latin Texts*, Stuttgart 1973.

6. Μουσικοί «διάλογοι» μεταξύ λατινόφωνης Δύσης και ελληνόφωνης Ανατολής: Μεσαίωνας - Αναγέννηση

Κατά τη διάρκεια της μεσαιωνικής και πρώιμης νεότερης Ευρωπαϊκής περιόδου, οι στενές, αν και συχνά τεταμένες σχέσεις Δύσης και Ανατολής ευνόησαν την αλληλεπίδραση στον τομέα των τεχνών. Μέσα από το μεταπτυχιακό αυτό μάθημα θα διερευνηθούν βασικές πτυχές των μουσικών ανταλλαγών μεταξύ λατινόφωνης Δύσης και ελληνόφωνης Ανατολής κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα και της Αναγέννησης. Θα εξεταστούν κατ' αρχήν οι κλασικές πηγές σε σχέση με τη μουσική σε αισθητικό, φιλοσοφικό και θεωρητικό υπόβαθρο, η διάδοσή τους δια μέσου του Βυζαντίου στη Δύση και η επίδρασή τους στους πρώιμους λατίνους συγγραφείς. Στη συνέχεια το μάθημα θα εστιάσει στη μουσική δημιουργία που συνδέεται με τον Ελλαδικό χώρο κατά την περίοδο του ύστερου Μεσαίωνα και της Αναγέννησης, και κάτω από την επίδραση της Βενετοκρατίας, εξερευνώντας τρεις άξονες: α) ιστορικά γεγονότα που αφορούν τον ελληνικό χώρο και μνημονεύτηκαν στο ιταλικό μουσικό ρεπερτόριο της εποχής, β) την παρουσία μουσικών από τη βενετοκρατούμενη Ελλάδα σε ιταλικές αυλές και γ) την ιδέα μιας «μουσικής αναγέννησης» μέσα από νεο-πλατωνικά κείμενα, τον αρκαδικό μύθο και τους μουσικούς νεωτερισμούς που λαμβάνουν χώρα ως συνέπεια των παραπάνω επιδράσεων στα τέλη του 16^{ου} αιώνα. Θα αναδειχθούν έτσι μουσικά έργα, πραγματείες, ποιητικά κείμενα και φυσιογνωμίες που μαρτυρούν τις αμφίδρομες ελληνοϊταλικές επιδράσεις και τον ρόλο των εξ Ανατολής επιρροών πάνω στο πολιτιστικό τοπίο που εν τέλει διαμόρφωσε την νεότερη Ευρωπαϊκή περίοδο.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Καίτη Ρωμανού, *Η παράδοση της ελληνικής θεωρίας της μουσικής στον δυτικό Μεσαίωνα και την Αναγέννηση*, Αθήνα 2002· Oliver Strunk (ed.), *Source Readings in Music History*, vol. 1, *Greek Views of Music* και vol. 2, *The Renaissance*, New York 1998· Francesco Ciabattini, "The Music of the Spheres," στο *Dante's Journey to Polyphony*, Toronto 2010, 193-206· Καίτη Ρωμανού, «Τα Βυζαντινά μοτέτα του Ντυφαί», *Πολυφωνία* 33-34 (2019): 70-84· Νικόλαος Μ. Παναγιωτάκης, *Η παιδεία και η μουσική στην Κρήτη κατά τη Βενετοκρατία*, Κρήτη 1990· idem, *Φραγκίσκος Λεονταρίτης (Londariti): Κρητικός μουσικοσυνθέτης του 16^{ου} αιώνα*, Αθήνα 1990· Andrea Cappelli, *Gion. ed Isacco Argyropulo*, Archivio storico lombardo, 2nd series 8 (1891)· Jonathan Harris, *Greek Emigres in the West, 1400-1500*, Camberley 1995 (για τον Ιωάννη και Ισαάκ Αργυρόπουλο)· Πύρρος Μπαμίχας, *Δυτική Μουσική στη Βενετοκρατούμενη Ελλάδα*, Αθήνα 2015· Θεωρήσης Κίτσος, «Giandominico Martoretta, "Ο Πόθος εις δυο χείλη κουρελλένα"» (1554): Τò πρώτο ἔργο ἔντεχνης δυτικῆς μουσικῆς σὲ νεοελληνικὸ ποιητικὸ κείμενο," *Μουσικός ελληνομήμων* 20 (2015): 3-12· Ἐφη Μηνακούλη, «Η μουσική στη σκέψη και στην πρακτική του Marcilio Ficino," Διπλωματική εργασία, ΕΚΠΑ 2017· Claude Palisca, "An Italian Renaissance in Music?" στο *Humanism in Italian Renaissance Musical Thought*, New Haven 1985· Giuseppe Gerbino, *Music and the Myth of Arcadia in Renaissance Italy*, Cambridge 2009· Claude V. Palisca (ed.), *The Florentine Camerata: Documentary Studies and Translations*, New Haven 1989· Alberto Gallo, *La Prima Rappresentazione al Teatro Olimpico*, Milan 1973.

7. Νεοελληνική Διασπορά στην Ιταλική Χερσόνησο

Η ελληνική προεπαναστατική ιστορία μπορεί να γίνει κατανοητή μόνον ως ιστορία ενός έθνους γεωγραφικά κατακερματισμένου. Στους ύστερους μεσαιωνικούς χρόνους μεγάλος αριθμός Ελλήνων ακολούθησαν το δρόμο της μετανάστευσης για μια σειρά από λόγους που συνδέονταν τόσο με την απειλητική προέλαση των Οθωμανών όσο και με τις επαγγελματικές ευκαιρίες που παρουσιάζονταν εκτός του κατακτημένου ελληνικού χώρου. Η Ιταλική Χερσόνησος υπήρξε προνομιακός χώρος υποδοχής Ελλήνων, καθώς, πέρα από τη γεωγραφική γειτνίαση, πρόσφερε σημαντικά πολιτικά, οικονομικά και πολιτιστικά κίνητρα. Αρκετές από τις πληθυσμιακές συγκεντρώσεις των Ελλήνων στα διάφορα κράτη της χερσονήσου έλαβαν θεσμική μορφή και επισημοποίησαν τις οργανωτικές τους δομές, συγκροτώντας κοινοτικά σώματα, τα οποία εξελίχθηκαν σε σημεία αναφοράς για τη συλλογική ζωή των Ελλήνων τόσο της διασποράς όσο και των κατακτημένων βενετικών και οθωμανικών επικρατειών.

Κύριο αντικείμενο του παρόντος μαθήματος θα αποτελέσει η πολύπλευρη εξέταση του φαινομένου της Ελληνικής Διασποράς στην Ιταλική χερσόνησο, ενταγμένο στο διεθνές πλαίσιο ανάλογων κοινωνικών φαινομένων των Ύστερων Μεσαιωνικών και Νεότερων Χρόνων, καθώς και η μελέτη της οργάνωσης και του ειδικού ρόλου των επιμέρους Κοινοτήτων των Ελλήνων σε σχέση με τον εθνικό κορμό. Κεντρικό ρόλο στο μάθημα θα έχει η αξιοποίηση και επεξεργασία των

μαρτυριών που κατέλειπαν διάφορα επώνυμα και ανώνυμα υποκείμενα αυτού του ιστορικού φαινομένου.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Κωνσταντίνος Γιαννακόπουλος, *Έλληνες λόγιοι εις την Βενετία. Μελέται επί της διαδόσεως των ελληνικών γραμμάτων από του Βυζαντίου εις την δυτικήν Ευρώπην*, Αθήνα 1965· Χατζηιωσήφ, Χρήστος, «Εμπορικές παροικίες και ανεξάρτητη Ελλάδα: ερμηνείες και προβλήματα», *Ο Πολίτης*, 62(1983), 28-34· Ιωάννης Χασιώτης, *Επισκόπηση της Ελληνικής Διασποράς*, Θεσσαλονίκη 1993, σελ. 11-75· idem, «Εισαγωγή», στο Ιωάννης Χασιώτης-Όλγα Κατσαρδή-Ευγενία Αμπατζή (επιμ.), *Οι Έλληνες στη Διασπορά, 15ος-21ός αι.*, Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα 2006· Δέσποινα Βλάμη, *Το Φιορίνι, το Σιτάρι και η Οδός του Κήπου. Έλληνες Έμποροι στο Λιβόρνο 1750-1868*, Αθήνα 2000· Όλγα Κατσαρδή-Hering, «Η Ελληνική Διασπορά: το εμπόριο ως γενικευμένη εθνική εξειδίκευση», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, 1770-2000*, τ. 1, Αθήνα 2003, σελ. 87-107· eadem, «Από την οθωμανική κατάκτηση ως την εδραίωση του νεοελληνικού κράτους», στο Ιωάννης Χασιώτης-Όλγα Κατσαρδή-Ευγενία Αμπατζή (επιμ.), *Οι Έλληνες στη Διασπορά, 15ος-21ος αι.*, Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα 2006. Gelina Harlaftis, "Mapping the Greek Maritime Diaspora from the Early Eighteenth to the Late Twentieth Centuries" στο Ina Baghdiantz-McCabe, Gelina Harlaftis & Pepelasis Minoglou, Ioanna (eds), *Diaspora Entrepreneurial Networks: Four Centuries of History*, London 2005, 147-171· *Ιστορία του Παροικιακού Ελληνισμού, Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού* (κείμενα διαφόρων στην ιστοσελίδα <http://www.ime.gr/projects/migration/15-19/gr/v2/index.html>) (συγκεντρωμένη βιβλιογραφία σε <http://old.arch.uoa.gr/diaspora/main/index.php>). Νίκος Γ. Μοσχονάς – Γεράσιμος Δ. Παγκράτης (επιμ.), *Πρακτικά του Συνεδρίου: Πληθυσμιακές Μετακινήσεις στα νησιά του Ιονίου Πελάγους, 13^{ος} αι. – 1864*, Τμήμα Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας ΕΚΠΑ, ΠΜΣ «Ελληνοϊταλικές Σπουδές: Ιστορία, Λογοτεχνία, Κλασική Παράδοση» & Κέντρο Μελετών Ιονίου, Εκδόσεις Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών: Αθήνα.

Β' Εξάμηνο

1. Ο Πολιτισμός της Ελληνόφωνης Ιταλίας κατά τη Βυζαντινή περίοδο

Αντικείμενο του μαθήματος αποτελούν:

Α) οι πολιτιστικές επαφές Βυζαντίου-Ιταλίας κατά την περίοδο της Εικονομαχίας (μετανάστευση εικονόφιλων μοναχών στην Δύση, μεταφραστικό έργο του πάπα Ζαχαρία κ.λπ.).

Β) Η αναγέννηση των γραμμάτων στην Κάτω Ιταλία κατά τους ΙΑ'-ΙΒ' αι. (Νείλος του Ροσσάνο, Βαρθολομαίος της Κρυπτοφέρρης κ.λπ.),

Γ) Η πνευματική κίνηση στη Σικελία κατά την περίοδο των Νορμανδών (ΙΒ' αι.),

Δ) Σχέσεις Βυζαντίου-ελληνόφωνης Κάτω Ιταλίας κατά την Παλαιολόγεια περίοδο (Βαρλαάμ ο Καλαβρός, Λεόντιος Πιλάτος κ.ά.).

Μελετάται επίσης η παρουσία της ελληνικής γλώσσας σε περιοχές της ιταλικής χερσονήσου (Απουλία, Καλαβρία, Σικελία, Σαρδηνία) κατά τη διάρκεια της

βυζαντινής και μεταβυζαντινής περιόδου, καθώς και γλωσσικά και πολιτισμικά φαινόμενα σε κείμενα της λαϊκής παράδοσης.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Francesco Trinchera, *Syllabus Graecarum membranarum*, Napoli: 1865· Marcello Gigante, *Poeti bizantini di Terra d'Otranto nel secolo XIII*, 1985· *Testi neogreci di Calabria*, Parte I: *Introduzione, prolegomeni e testi di Roccaforte*, a cura di Giuseppe Rossi Taibbi, Parte II: *Testi di Rochudi, di Condofuri, di Bova e indici*, a cura di Girolamo Caracausi, Palermo: Istituto Siciliano di Studi Bizantini e Neogreci, 1994· Domenica Minniti-Γκώνια, *Oralità e poesia nei grecofoni della Calabria*, Napoli: Università L'Orientale, 1983· Domenica Minniti-Γκώνια, «Il "condaghe" di Santa Maria di Bonarcado e l'elemento greco in Sardegna» (υπό έκδοση)· Τηλέμαχος Κ. Λουγγής, *Μεσαιωνική ιστορία της Ιταλίας 400-1125 μ.Χ. από ιταλοελληνικά κείμενα*, Αθήνα: Εντός, 2021.

2. Η Τέχνη στις Λατινοκρατούμενες περιοχές του Ελληνικού Χώρου

Το μάθημα έχει ως αντικείμενο την καλλιτεχνική παραγωγή στις βενετοκρατούμενες περιοχές του ελληνικού χώρου κατά τη μακρά –για ορισμένες από αυτές- περίοδο της Βενετοκρατίας. Εξετάζονται η κοσμική και η εκκλησιαστική αρχιτεκτονική, τα οχυρωματικά έργα, η διακοσμητική γλυπτική και ζωγραφική, η οποία αποτέλεσε το κύριο πεδίο καλλιτεχνικής δημιουργίας της περιόδου.

Οι παραδόσεις θα ξεκινήσουν με μία εισαγωγή στις σχέσεις Βυζαντίου και Βενετίας μέχρι το 1204 και ιδιαίτερα στην ως τότε προσέγγισή τους σε θέματα τέχνης. Με συντομία θα δοθεί ένα γενικό περίγραμμα της βυζαντινής τέχνης, ως υπόβαθρο για τη συνάντηση των δύο πολιτισμών. Θα ακολουθήσει η αναλυτική επισκόπηση της ιστορικής παρουσίας των Βενετών στον ελληνικό χώρο, ανά περιοχές. Τα ζητήματα της τέχνης θα εξεταστούν σε επτά μαθήματα, τα οποία θα είναι διαιρεμένα ως εξής: α) Οχυρώσεις β) Κατοικίες γ) Ναοδομία δ) Γλυπτική και άλλες τέχνες ε) Ζωγραφική 1. 13ος-14ος αι. στ) Ζωγραφική 2. Η Κρητική Σχολή. ζ) Ζωγραφική 3. Η Επτανησιακή Σχολή.

Το τελευταίο μάθημα, αφού γίνει μια σύνοψη των προηγούμενων, θα αφιερωθεί στην επίδραση που είχε η τέχνη του βενετοκρατούμενου ελληνικού χώρου μέχρι τις μέρες μας, στη σπουδή της ιστορίας της κατά τη σύγχρονη εποχή και στους επιστημονικούς φορείς που ασχολούνται με αυτήν, με έμφαση στο Ελληνικό Ινστιτούτο της Βενετίας.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Μ. Βασιλάκη (επ.), *Χείρ Αγγέλου. Ένας ζωγράφος εικόνων στην ενετοκρατούμενη Κρήτη*, Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα 2010· Ο. Γκράτζιου (επ.), *Γλυπτική και λιθοξοϊκή στη Λατινική Ανατολή*, Ηράκλειο 2007· Ι.Ε. Δημακόπουλος, *Τα σπίτια του Ρέθυμνου. Συμβολή στη μελέτη της αναγεννησιακής αρχιτεκτονικής της Κρήτης του 16ου και 17ου αιώνα*, Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων, Αθήνα 2001²· Α. Drandaki (ed.), *The Origins of El Greco. Icon Painting in Venetian Crete, Exhibition Catalogue*, New York 2009· Μ. Georgopoulou, *Venice's Mediterranean Colonies: Architecture and Urbanism*, Cambridge University Press, Cambridge 2001· G. Gerola, *I monumenti veneti nell' isola di Creta*, I-IV, Venezia 1905-1932· Μ. Μπορμπουδάκης (επ.), *Εικόνες της Κρητικής*

Τέχνης. Από το Χάνδακα ως τη Μόσχα και την Αγία Πετρούπολη, Κατάλογος Έκθεσης, Βικελαία Βιβλιοθήκη, Ηράκλειο 1993· Ι. Στεριώτου, Τα βενετικά τείχη του Χάνδακα (τον 16ο και τον 17ο αι.). Το ιστορικό της κατασκευής τους σύμφωνα με Βενετικές αρχειακές πηγές, Ηράκλειο 1998· Μ. Χατζηδάκης, Έλληνες Ζωγράφοι μετά την Άλωση (1450-1830), Αθήνα 1987.

3. Λατινικές Κυριαρχίες στην Ανατολική Μεσόγειο

Αντικείμενο του μαθήματος αποτελεί η πολύπλευρη προσέγγιση ειδικών ζητημάτων της Ιστορίας και του Πολιτισμού των περιοχών της ανατολικής Μεσογείου, ιδίως του ελληνικού χώρου, που βίωσαν την κυριαρχία λαών της Ιταλικής Χερσονήσου στο χρονικό διάστημα από την Δ΄ Σταυροφορία μέχρι και την κατάλυση της Βενετικής Δημοκρατίας (1797).

Ειδικότερα θα μας απασχολήσουν εδώ ζητήματα που αφορούν:

- την εννοιολόγηση όρων όπως Φραγκοκρατία, Λατινοκρατία ή Βενετοκρατία,
- τις κοινωνικές διαφοροποιήσεις στο βενετικό «Κράτος της Θάλασσας» και τις συνεπαγόμενες δεσμεύσεις ή προνόμια για τους υπηκόους,
- την επίδραση του νομικού καθεστώτος του υπηκόου ως προς τις οικονομικές και επιχειρηματικές δραστηριότητες,
- τον ρόλο και τη θέση του «άλλου» και ειδικότερα του Εβραίου, του τσιγγάνου και του ξένου, καθώς και τις σχέσεις τους με τις τοπικές κοινωνίες και διοικήσεις και με το κέντρο,
- την οργάνωση, τη λογική και τις διασυνδέσεις βενετικής και τοπικών διοικήσεων των κτήσεων,
- τις συνθήκες άσκησης της θρησκευτικής λατρείας, τις επιμέρους διαφοροποιήσεις και τη χρήση τους ως προς τις κοινωνικές και πολιτικές ισορροπίες,
- την εγγραμματοσύνη και το υπόβαθρό της,
- τις συνθήκες και τους όρους παραγωγής πολιτισμού και τους συμβολισμούς τους τόσο για τους υπηκόους όσο και για τους κυριάρχους κ.ά.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Χρύσα Μαλτέζου (επιστημονική διεύθυνση), Όψεις της Ιστορίας του Βενετοκρατούμενου Ελληνισμού. Αρχειακά Τεκμήρια, Αθήνα 1993· Benjamin Arbel, "Colonie d'oltremare", στο *Storia di Venezia. Dalle origini alla caduta della Serenissima*, τ. V, *Il Rinascimento: società ed economia*, Ρώμη 1996, σσ. 947-985· Αναστασία Παπαδία-Λάλα, Ο θεσμός των αστικών κοινοτήτων στον Ελληνικό Χώρο κατά την περίοδο της Βενετοκρατίας (13^{ος}-18^{ος} αιώνες). Μια συνθετική προσέγγιση, Βενετία 2008· Γεράσιμος Δ. Παγκράτης, Εκκλησία και Κράτος στα βενετικά νησιά του Ιονίου Πελάγους, Παπαζήσης, Αθήνα 2009· Idem (επιστημονική επιμέλεια), Πόλεμος, Κράτος και Κοινωνία στο Ιόνιο Πέλαγος (τέλη 14^{ου} – αρχές 19^{ου} αιώνος), εκδόσεις Ηρόδοτος, Αθήνα 2018· Στάθης Μπίρταχας, Κοινωνία, πολιτισμός και διακυβέρνηση στο βενετικό κράτος της θάλασσας. Το παράδειγμα της Κύπρου, Θεσσαλονίκη 2011· Γεράσιμος Δ. Παγκράτης, Κοινωνία και Οικονομία στο βενετικό Κράτος της Θάλασσας: οι Ναυτιλιακές Επιχειρήσεις στην Κέρκυρα (1496-1538), εκδόσεις Πεδίο, Αθήνα 2013· Benjamin Arbel, «Venice's Maritime Empire in the Early Modern Period», στο Eric

Dursteler (επιμ.), *A Handbook of Early Modern Venice*, Brill: Λάιντεν & Βοστώνη 2013, σελ. 125-253· Ανδρονίκη Διαλέτη, Γιώργος Πλακωτός & Άννα Πούππου, *Ιστορία της Βενετίας και της Βενετικής Αυτοκρατορίας. Κοινωνία, Οικονομία, Πολιτισμός*, Αθήνα 2015, ελεύθερης πρόσβασης στην ιστοσελίδα <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/1854>. Gerassimos D. Pagratis, *Le fonti della storia dell'Italia pre-unitaria* (επιμέλεια, εισαγωγή), Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήσης, 2019· Idem, *Ιστορία των ιταλικών προ-ενωτικών κρατών. Από τους Ιταλικούς Πολέμους έως την Ενοποίηση*, Αθήνα: Παπαζήσης, 2020· Βάιος Βαϊόπουλος, Στάθης Μπίρταχας & Γεράσιμος Δ. Παγκράτης (επιμ.), *Τόμος αφιερωμένος στον ακαδημαϊκό δάσκαλο Κωνσταντίνο Ντόκο*, επιστημονική επιμέλεια, εισαγωγή, Αθήνα: εκδόσεις Ηρόδοτος, 2022· Χρύσα Μαλτέζου, *Ύλη ιστορίας του βενετοκρατούμενου ελληνισμού (13ος-18ος αι.)*, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης 2022.

4. Η Λογοτεχνία στις Λατινοκρατούμενες Περιοχές του Ελληνικού Χώρου

Παρουσιάζεται η λογοτεχνική παραγωγή καθώς και, ευρύτερα, η πνευματική ζωή στη βενετοκρατούμενη ελληνική Ανατολή (αρχές 13ου – τέλη 18ου αι.). Εξετάζεται το ιστορικό πλαίσιο και γίνεται η θεώρηση των λογοτεχνικών στοιχείων που χαρακτηρίζουν την περίοδο: η ελληνο-βυζαντινή παράδοση και οι δυτικές πολιτιστικές επιδράσεις που οδήγησαν σε πνευματική άνθηση (τόσο στη Ρόδο όσο και στην Κύπρο) και συνεκδοχικά στην Κρήτη με τα έργα του λεγόμενου «Κρητικού Θεάτρου». Αναλύονται οι ιταλικές επιδράσεις που άσκησε η Αναγέννηση και εντοπίζονται οι άξονες γύρω από τους οποίους αναπτύσσεται η λογοτεχνική παραγωγή. Έπειτα από μια συγκριτική προσέγγιση κειμένων τόσο της νεοελληνικής όσο και της ιταλικής γραμματείας, γίνεται διερεύνηση των γραμματολογικών ζητημάτων και επιχειρείται μια γενικότερη θεώρηση υπό το πρίσμα των αποτελεσμάτων της έως σήμερα έρευνας.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Στέφανος Κακλαμάνης, *Η κρητική ποίηση στα χρόνια της Αναγέννησης (14ος-17ος αι.)*, τόμος Α: *Εισαγωγή*, Αθήνα: ΜΙΕΤ, 2019, τ. Β: *Ανθολογία (14^{ος} αι.-περ. 1580)*, Αθήνα: ΜΙΕΤ, 2020, τ. Γ: *Ανθολογία (περ. 1580 -17^{ος} αι.)*, Αθήνα: ΜΙΕΤ, 2020· David Holton (επιμ.), *Λογοτεχνία και κοινωνία στην Κρήτη της Αναγέννησης*, απόδοση στα ελληνικά Ναταλία Δεληγιαννάκη, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2010· Mario Vitti, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα: Οδυσσέας, 2016 (4^η έκδοση)· Λίνος Πολίτης, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Αθήνα: ΜΙΕΤ, 2019· Mario Vitti, *Storia della letteratura neogreca*, Ρώμη: Carocci, 2001· Παναγιώτης Δ. Μαστροδημήτρης, *Εισαγωγή στη Νεοελληνική Φιλολογία*, Αθήνα, Δόμος, 2018 (9^η έκδοση)· *Ενθύμησις Ν. Μ. Παναγιωτάκη*, εκδοτική επιτροπή Στέφανος Κακλαμάνης, Αθανάσιος Μαρκόπουλος, Γιάννης Μαυρομάτης, Ηράκλειο: ΠΕΚ & Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου, 2000· Νικόλαος Μ. Παναγιωτάκης, *Κρητική Αναγέννηση. Μελέτες για τον Βιτσέντζο Κορνάρο*, Αθήνα, Στιγμή, 2002· *Άνθη Χαρίτων. Μελετήματα εόρτια συγγραφέντα υπό των υποτρόφων του Ελληνικού Ινστιτούτου Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών της Βενετίας [...]*, επιμ. Νικολάου Παναγιωτάκη, Βενετία: Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών

Σπουδών της Βενετίας, 1998· Νικόλαος Μ. Παναγιωτάκης, *Κρητικό Θέατρο. Μελέτες*, Αθήνα: Στιγμή, 1998· Νικόλαος Μ. Παναγιωτάκης, *Τα νεανικά χρόνια του Δομήνικου Θεοτοκόπουλου*, Πρόλογος Νίκος Χατζηνικολάου, Ηράκλειο: ΠΕΚ, 1999· *Δημοσίαι Ιαλρία. 500 χρόνια από την ίδρυση της Ελληνορθόδοξης Κοινότητας Βενετίας 1498-1998*, επιμ. Χρύσα Α. Μαλτέζου, Βενετία: Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας, 1999· Βάλτερ Πούχνερ, *Μελετήματα Θεάτρου. Το κρητικό θέατρο*, Αθήνα: Μπούρας, 1991· *Ο κόσμος του «Ερωτόκριτου» και ο «Ερωτόκριτος» στον κόσμο*, *Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου, Σητεία, 31/7-2/8/2009*, επιμ. Τασούλα Μ. Μαρκομιχελάκη, Ηράκλειο: Δήμος Σητείας, 2012· Γεράσιμος Παγκράτης, *Ιστορία των ιταλικών προ-ενωτικών κρατών*, Αθήνα: Παπαζήσης, 2020· Παναγιώτα Τζιβάρρα, *Χαμένες και Κρυμμένες Βιβλιοθήκες. Ιδιωτικές βιβλιακές συλλογές στη βενετοκρατούμενη Κέρκυρα (16ος-18ος αι.)*, τ. Α' - Β', Αθήνα: Άτων – Αναγνωστική Εταιρία Κερκύρας, 2022.

5. Η Ελλάδα στη Λογοτεχνία της Ιταλικής Παλιγγενεσίας

Στο μάθημα αυτό εξετάζονται οι ρίζες, τα κίνητρα καθώς και οι στόχοι των φιλελληνικών έργων της Ιταλικής Λογοτεχνίας προκειμένου να αναδειχθεί η σημαντική λογοτεχνική παραγωγή των Ιταλών λογίων στο χρονικό διάστημα από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα έως τα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Όλοι σχεδόν οι μεγάλοι Ιταλοί διανοητές και λογοτέχνες, όπως και άλλοι λιγότερο καταξιωμένοι, εμπνεύσθηκαν, συνέθεσαν και έγραψαν για την Ελλάδα.

Τα σημαντικότερα έργα που πραγματεύονται ή συνεισφέρουν στο να δημιουργηθεί η ιδέα του Ιταλικού έθνους επικεντρώνονται συστηματικά σε τέσσερα θέματα:

- α) η καταπίεση του Ιταλικού έθνους από ξένους λαούς και τυράννους,
- β) ο εσωτερικός διχασμός των Ιταλών που ευνοεί αυτή την καταπίεση,
- γ) η απειλή για την καταπίεση της εθνικής συνείδησης και της τιμής,
- δ) οι ηρωικές όσο και άτυχες προσπάθειες απελευθέρωσης.

Στον πυρήνα αυτής της σκέψης και θεωρίας εντάσσεται και η φιλελληνική λογοτεχνία. Λογοτεχνία, ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις, αναλύσεις, κριτική, είχαν επίκεντρο τη σύγχρονη Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα.

Σε επίπεδο πολιτικής και ιστοριογραφίας ενδεικτικά αναφέρονται οι C. Balbo, M. D'Azeglio, F. D. Guerrazzi, G. Mazzini, C. Cavour.

Στο λογοτεχνικό πεδίο σημαντικοί συγγραφείς εμπνεύστηκαν από την Ελλάδα. Ενδεικτικά αναφέρονται: Ugo Foscolo, Angelo Broferio, Giosuè Carducci, Giovanni Berchet, Ippolito Nievo, Aleardo Aleardi, κ.α. Τα έργα αυτά δεν είναι απλώς ποιητικές συνθέσεις ή ιστορικά μυθιστορήματα ή κείμενα με αναφορές στην Ελλάδα, αλλά αποτελούν ταυτόχρονα πηγή έμπνευσης και αντίστοιχου προβληματισμού για την Ιταλία, με τα προβλήματα και τους στόχους της.

Μετά από την πρώτη περίοδο της φιλελληνικής λογοτεχνίας ακολουθεί η Ελληνική «Μεγάλη Ιδέα», η οποία έδινε στους Ιταλούς λογίους μία ακόμα πηγή άντλησης θεμάτων.

Η Ρώμη και η Κωνσταντινούπολη συμβολίζουν τις κοινές επιδιώξεις και τη λαχτάρα δυο λαών που αποκτούν ξανά αυτοπεποίθηση και εθνική υπερηφάνεια.

Οι Ιταλοί λογοτέχνες του δεύτερου μισού του 19ου αιώνα, εμπνεόμενοι από πατριωτικά ιδανικά, συνέδεσαν τα πρόσωπα και τα πεδία μαχών τής Ελληνικής Επανάστασης με την τότε εποχή.

Τα έργα τους δίνουν μία άλλη διάσταση στην Ελληνο – Ιταλική συνεργασία και στα κινήματα της εποχής, χωρίς τα οποία δεν θα μπορούσαν να εξηγηθούν ρεαλιστικά τα ιστορικά γεγονότα των 19ου και 20ού αιώνα.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

A. Aleardi, *Canti italiani e patrii, Idilio, Canti spirituali, La campagna di Roma*, επιμέλεια του G. P. Pighi, Cassa di Risparmio di Verona Vicenza e Belluno, Verona 1975· A. Scirocco, *L' Italia del Risorgimento*, Il Mulino, Bologna 1991· AA.VV., «Le relazioni tra l' Italia e la Grecia», *Il Veltro*, Τεύχος 1 - 2, Ιανουάριος - Απρίλιος 1983· AA.VV., *Indipendenza e unità nazionale in Italia ed in Grecia*. Convegno di studio Atene, 2 - 7 ottobre 1985, Leo S. Olschi editore, MCMLXXXVII, Firenze 1987· AA.VV., *Mazzini nella letteratura*, Bulzoni, Roma 1975· AA.VV., *Risorgimento greco e filellenismo italiano*, Edizioni del sole, Roma 1986· Ang. Brofferio, *Scene elleniche*, II edizione, Guigoni, Milano 1862· Ant. Gramsci, *Quaderno 19. Il Risorgimento italiano*, Einaudi, Torino 1977· Antonio Mezzanotte, *Fasti della Grecia nel XIX sec. Poesie liriche*, Tip. N. Capurro e comp., Pisa 1832.

Atto Vannucci, *I martiri della libertà italiana*, Treves, 1871· Ces. Balbo, «Le speranze d' Italia», *Collezione di Classici Italiani*, Ediz. Unione Tipografico - Editrice Torinese, Torino· Elena Persico, *Letteratura Filellenica Italiana 1787 -1870*, Tipografia Bondi & C., Roma 1920· F. D. Guerrazzi, *Lettere*, Ed. Martini, Torino 1891· F. Della Peruta, *Democrazia e socialismo nel Risorgimento*, Editori Riuniti, Roma 1965· F.D. Guerrazzi, *L'Asino - sogno*, Tipografia Carlo Accame, Torino 1928· Fr. Della Peruta, *L'Italia del Risorgimento, Problemi, momenti e figure*, Franco Angeli, Milano 1997· G. Bollati, *L' Italiano*, ed. Einaudi, Torino 1983· G. Mazzini, «Note autobiografiche», *Scritti editi ed inediti*, LXXVII, Galeati, Imola 1938· G. Regaldi, *Canti di G. Regaldi*, Tipografia Scolastica di Sebastiano Franco e Figli e Comp., 10a ed., Torino 1858· G. Regaldi, *L'Armeria Reale di Torino*, cantica di G. Regaldi, Tip. Scolastica di Sebastiano Franco e Figli, Torino 1861· G. Verucci, *L'Italia laica prima e dopo l' Unità 1848 - 1876*, Laterza, Roma - Bari 1996· Gianni Korinthios, *I liberali napoletani e la rivoluzione greca (1821 - 1830)*, Istituto Italiano per gli studi filosofici seminari di storia, L'officina tipografica, Napoli 1990· Giosuè Carducci, *Studi, saggi e discorsi di Giosuè Carducci*, ditta N. Zanichelli, Bologna, MDCCCLXXXVIII· Giov. Spadolini, *Gli uomini che fecero l'Italia*, ed. TEA, Milano 1999· Gius. Garibaldi, *Le memorie*, Cappelli, Bologna 1932· Guido Muoni, *La Letteratura Filellenica nel romanticismo italiano*, Società Editrice Libreria, Milano 1907· I. Nievo, *Confessioni di un Italiano*, επιμέλεια P. Ruffilli, Garzanti, Milano 1984· I. Tsolkas, *La palingenesi greca e il Risorgimento italiano*. Edizioni di storia e letteratura, Roma 2013· K. Kerofilas, *La Grecia e l' Italia nel Risorgimento Italiano*, Tip. A. Vallecchi, Firenze 1919· L. Droulia, *Philhellenisme, ouvrages inspirés par la guerre de l'indépendance Grecque 1821 – 1833. Répertoire bibliographique*. Ed. Centre de Recherches Néo - Helléniques, Athènes 1974· L. Riall, *Il Risorgimento, Storia e interpretazioni*, ed. Donzelli, Roma 1997· Luigi Mercantini, «Alla gioventù Jonia», *Canti*, Ediz. Rossolimo, Zante 1850· Nic. Tommaseo, *Diario Intimo*, επιμ. Raf. Ciampini, Einaudi, Torino 1946· *Poesie di G. Berchet*, 3η έκδοση, R. Taylor, Λονδίνο 1829· *Poesie di Giuseppe Regaldi*

con prefazione di Eugenio Camerini, έκδοση μεταθανάτια με επιμέλεια του Filippo Orlando, Le Monnier, Firenze 1894· R. Ciampini, *Gian Pietro Vieusseux. I suoi viaggi, i suoi giornali, i suoi amici*, Einaudi, Torino 1953· R. Romeo, *Risorgimento e capitalismo*, Laterza, Bari 1959· Stuart J. Woolf, *Il risorgimento Italiano*, τόμος II, Piccola Biblioteca Einaudi, Torino 1981· Vincenzo Gioberti, *Del Primato morale e civile degli italiani*, Carolago 1846· Αντ. Λιάκος, *Η Ιταλική ενοποίηση και η μεγάλη ιδέα*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1985· Γερ. Γ. Ζώρας, *Θύβρις Σύλλαβος Μελετημάτων Έλληνο - Ιταλικού Θεματολογίου*, εκδόσεις Δόμος, Αθήνα 1999· Ιωάννης Τσόλκας, *Η Ελληνική Παλιγγενεσία και ο αντίκτυπός της στη λογοτεχνία της Ιταλίας κατά το 19^ο αιώνα* (Διδακτορική Διατριβή), Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 2004.

6. Ταξιδιωτική Λογοτεχνία: Η Ελλάδα στα περιηγητικά κείμενα Ιταλών Λογίων
Αντικείμενο του μαθήματος είναι η μελέτη των περιηγητικών κειμένων λογίων της Ιταλίας που ταξιδεύουν στον ελληνικό χώρο και αποτυπώνουν στις αφηγήσεις τους απόψεις για τη σύγχρονή τους Ελλάδα και αναμνήσεις του ιστορικού παρελθόντος.

Ειδικότερα θέματα που εξετάζονται:

- Η ιστορική θεώρηση των περιηγητικών κειμένων από την αρχαιότητα μέχρι τους νεώτερους χρόνους
- Η παρουσίαση αντιπροσωπευτικών ειδών της ταξιδιωτικής λογοτεχνίας (νησολόγια, οδοιπορικά, ναυτικά εγχειρίδια κ.ά)
- Η μελέτη της εξέλιξης της χαρτογραφίας (άτλαντες, κοσμογραφικά έργα)
- Η συγκριτική εξέταση αντιπροσωπευτικών περιηγητικών κειμένων Ιταλών λογίων με στόχο την ανάδειξη τους ως κείμενα - μαρτυρίες για τον ελληνικό χώρο.

Ενδεικτική βιβλιογραφία:

Droulia, Loukia, «The Pilgrim Traffic in the Eastern Mediterranean», *Medieval Ship and the Birth of Technological Societies*, τόμ. II: *The Mediterranean area and European Integration*, Βαλέτα 1992, σελ. 235-242· eadem, «The View of the Modern Greeks through the mid-sixteenth Century Travellers Accounts», *Balkan Studies* 21 (1980), σελ. 275-285· *Το ταξίδι από τους αρχαίους έως τους νεότερους χρόνους* (επιμ. Ιόλη Βιγγοπούλου), Επιστήμης Κοινωνία, Αθήνα, ΕΙΕ, 2003· Vingoroulou, Ioli, *Le monde grec vu par les voyageurs du XVIe siècle* (Collection Histoire des Idées 4), Αθήνα, Institute de Recherches Néohelléniques./F.N.R.S., 2004· Yérasimos, St., *Les Voyageurs dans l'Empire Ottoman (XIVe-XVIe siècles)*, *Bibliographie, Itinéraires et Inventaire des lieux habités* (Publication de la Société Turque d'Histoire Série VII- No 117), Άγκυρα 1991.

7. Το Μουσικό Αποτύπωμα των Ελληνοϊταλικών Αλληλεπιδράσεων κατά τους Νεότερους Χρόνους

Το μάθημα εξετάζει το μουσικό αποτύπωμα σημαντικών ιστορικών γεγονότων καθώς και τις μουσικές εκφάνσεις ευρύτερων πολιτισμικών ανταλλαγών που σχετίζονται με τον ελλαδικό χώρο στη λόγια ιταλική μουσική των νεότερων χρόνων. Στο ευρύτερο πλαίσιο των πολιτισμικών αλληλεπιδράσεων τοποθετούνται κατ'αρχήν οι

Βενετσιάνικες γκρεκέσκες (greghesche), οι οποίες προσφέρουν γόνιμο έδαφος για την ευρύτερη διερεύνηση των ελληνοϊταλικών αλληλεπιδράσεων στη Βενετία του 16ου αιώνα. Τα ποιήματα αυτά μελοποιήθηκαν από τους πιο σημαντικούς συνθέτες που έδρασαν στη Βενετία κατά το δεύτερο μισό του αιώνα. Στη συνέχεια εξετάζονται σημαντικές ιστορικές στιγμές από τη Ναυμαχία της Ναυπάκτου το 1571 έως την Επανάσταση του 1821, που ενέπνευσε πληθώρα έργων στο πλαίσιο του ιταλικού φιλελληνισμού. Μέσα από το μάθημα διερευνούνται επίσης οι συζητήσεις και προβληματισμοί που προέκυψαν από τις αντιφάσεις του νέου, αλλά πολύ δημοφιλούς, είδους της όπερας με τις αρχές της Αριστοτελικής ποιητικής μέσα από κείμενα της εποχής. Τέλος διερευνάται η μουσική ζωή στα Ιόνια νησιά όπως διαμορφώθηκε μέσα από την διαρκή αλληλεπίδρασή της με την ιταλική μουσική σκηνή.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Daniel K. Donnelly, "The 'Madrigali Grechi' of the 1564 *Primo libro delle greghesche*," in *Cantar à la Venessiana: Venetian Language Polyphony in the Secondo Cinquecento*, McGill University 2014· Philip Weller, "Renaissance Musicians Networks and Print Culture in Venice: The Case of Willaert, Gabrieli, Molino, and their Friends," στο *Sources of Identity: Makers, Owners and Users of Music Sources before 1600*, Brepols 2017· Βασιλική Κουτσομπίνα, "Music at the Time of Cervantes: The Musical Imprint of the Lepanto Victory" / «Το μουσικό αποτύπωμα της Ναυμαχίας της Ναυπάκτου και οι συμβολισμοί του», στο Γεράσιμος Δ. Παγκράτης (επιστ. επιμ.), *Πόλεμος, Κράτος και Κοινωνία στο Ιόνιο Πέλαγος (14^{ος}-19^{ος} αι.)*, Ιόνιος Εταιρεία Ιστορικών Μελετών, Ηρόδοτος, Αθήνα 2018· Βασιλική Κουτσομπίνα, «Η Ναυμαχία της Ναυπάκτου (1571) στην ιταλική λόγια και δημώδη μουσική δημιουργία», *Επιστημονική Επετηρίς της ΦΛΣ του Πανεπιστημίου Αθηνών* (2022)· Αναστασία Στουραϊτή, «Η πολιτισμική ιστορία του πολέμου και η Βενετική αυτοκρατορία: η περίπτωση της πολιορκίας της Κέρκυρας (1716)», στο *Πόλεμος, Κράτος και Κοινωνία*· Michael Talbot, "The Oratorio *Juditha triumphans*," στο *The Sacred Vocal Music of Antonio Vivaldi*, Olschki 1995· Ellen Rosand, *Opera in Seventeenth-Century Venice: The Creation of a Genre*, Berkeley 1991· Oliver Strunk (ed.), *Source Readings in Music History*, vol. 3, *The Baroque Era*, New York, 1998· Piero Weiss, "Metastasio, Aristotle, and the *Opera Seria*," *Journal of Musicology* 1, No. 4 (1982)· Καίτη Ρωμανού, «Ο Ιταλικός φιλελληνισμός και η επτανησιακή σκηνική μουσική η εμπνευσμένη από την Ελληνική Επανάσταση», *Πρακτικά συνεδρίου Επτανησιακή όπερα και μουσικό θέατρο έως το 1953* (23-24 Απριλίου 2010), Αθήνα 2011· Γιάννης Πλεμμένος, «Η Επανάσταση του 1821 στη φιλελληνική μουσικοδραματική παραγωγή», *Πολύτονον* 69 (2015)· Eleni Georgiou, "Reflections of the Philhellenic Spirit in the Italian Music Theatre of the 19th Century and the Particular Case of Rossini," *Conference Proceedings Opera and the Greek World during the Nineteenth Century*, Corfu, 2019· Νίκος Κουρκουμέλης, «Οι πρόσφυγες στην Κέρκυρα Ιταλοί λόγιοι και το μουσικό θέατρο των Επτανησίων», *Πρακτικά συνεδρίου Επτανησιακή όπερα και μουσικό θέατρο έως το 1953* (23-24 Απριλίου 2010), Αθήνα, 2011· Andrea Sessa, "The Musical Life in Greece in the 19th Century in the Pages of the *Gazzetta Musicale di Milano* (1842-1902)", *Conference Proceedings Opera and the Greek World during the Nineteenth Century*, Corfu, 2019· Καίτη Ρωμανού, "Italian Musicians in Greece during the Nineteenth Century,"

Muzikologija 3 (2003)· Μαρία Μπαρμπάκη, *Όψεις της μουσικής ζωής στα αστικά κέντρα το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα*, Κάλλιπος 2015.

Γ' Εξάμηνο

1. Ιταλία και Νεοέλληνες Λογοτέχνες

Στο συγκεκριμένο μάθημα θα αναλυθούν κείμενα ενδεικτικά της γοητείας που άσκησε η Ιταλία στους λογοτέχνες μας, αλλά και αντιστρόφως η Ελλάδα στους Ιταλούς λογοτέχνες. Επίσης θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην παρουσίαση της μεθοδολογίας των σχετικών συγκριτολογικών ερευνών, ώστε να διαφανεί ο τρόπος με τον οποίο ανιχνεύθηκαν, συγκεντρώθηκαν και σχολιάστηκαν τα συγκεκριμένα λογοτεχνικά κείμενα.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Γεράσιμος Ζώρας, *Ιταλικοί αντικατοπτρισμοί. Η Ιταλία σε κείμενα Νεοελλήνων λογοτεχνών*, Προλογικό σημείωμα Τάσου Αθανασιάδη, Εκδόσεις Δόμος, Αθήνα 1994, σσ. 112· idem, *Θύβρις. Σύλλαβος μελετημάτων ελληνο-ιταλικού θεματολογίου*, Προλογικό σημείωμα του Mario Petrucciani, Καθηγητή της Ιστορίας της νεώτερης και σύγχρονης Ιταλικής Λογοτεχνίας του Πανεπιστημίου της Ρώμης, Εκδόσεις Δόμος, Αθήνα 1999, σσ. 54· Dionisio Conte Salamon, *Rime Improvisate (1822)*, Φιλολογική επιμέλεια, μετάφραση Γεράσιμος Γ. Ζώρας, [Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη, Νεοελληνική Βιβλιοθήκη], Αθήνα 2000, σσ. 110· Γεράσιμος Ζώρας, *Αυσονία. Μελετήματα ελληνο-ιταλικού θεματολογίου*, Εκδόσεις Δόμος, Αθήνα 2000, σσ. 166· idem, *Risonanze italiane nel mare Ionio. Testi in italiano di poeti delle Isole Ionie*, Vecchiarelli editore, [Italo-Hellenica, 1/α'. Collana di testi e studi diretta da Gerasimos Zoras], Roma 2001, σσ. 174· idem, *Ιταλοί λογοτέχνες στο έργο του Παλαμά*, Εκδόσεις Δόμος, Αθήνα 2004, σσ. 126· idem, *Η Ιταλία του Βασίλη Βασιλικού*, Προλογικό σημείωμα του Βασίλη Βασιλικού, Εκδόσεις Μπαρτζουλιάνος, Αθήνα 2009, σσ. 120· idem, *Ιταλία, τον τραγουδιστή γεννάς. Μελετήματα ελληνο-ιταλικού θεματολογίου*, Ηρόδοτος, Αθήνα 2015, σσ. 432. Gabriella Macrì, «Il contributo di Gerasimos Zoras alla letteratura comparata», *Παρνασσός*, τόμ. 47 (2005), σσ. 493-497· eadem, «Η συμβολή του Γεράσιμου Ζώρα στη Συγκριτική Γραμματολογία», *Σύγκριση*, τεύχ. 17, Νοέμβριος 2006, σσ. 193-199.

2. Ελληνοϊταλικές Αλληλεπιδράσεις στον χώρο της Ελληνικής Δραματουργίας

Στο εν λόγω μάθημα διερευνώνται οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας στο χώρο της δραματουργίας στα εξής πεδία:

1) Δέκατος έβδομος-δέκατος όγδοος αιώνας. Πρώτη περίοδος 1669-1780, Ζάκυνθος: Μιχαήλ Σουμμάκης. *Πιστός Βοσκός*. στα ίχνη του G B Guarini. Πέτρος Κατσαΐτης, *Ιφιγένεια και Θυέστης*: δύο «κακέκτυπα» των ομώνυμων τραγωδιών του Lodovico Dolce.

2) «Ομιλίες»: μια καινούργια ανάπτυξη της κωμωδίας. Στοιχεία της Ιταλικής θεατρικής πραγματικότητας στα δρώμενα αυτού του τύπου. Συγκλίσεις και αποκλίσεις μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας σε πολιτισμικό επίπεδο.

3) Σαβόγιας Ρούσμελης: *Οι Γιαννιώτες*, Δημήτριος Γουζέλης: *Χάσης*. Ίχνη από την ιταλική παράδοση της *commedia dell' arte* στα συγκεκριμένα έργα που γράφτηκαν κατά τη περίοδο της Βενετοκρατίας.

4) Vittorio Alfieri. Ίχνη από την αρχαία Ελληνική Γραμματεία στο έργο του κορυφαίου Ιταλού τραγωδού. Επιδράσεις στο έργο του Ιωάννη Ζαμπέλιου - Ο Ρήγας και η μετάφραση των έργων του Metastasio.

5) Ο Ugo Foscolo δραματουργός: *Tieste*. Ένα νεανικό δραματικό κείμενο και οι αναφορές του στην ελληνική αρχαιότητα. Ο Foscolo ως συνεχιστής της παράδοσης του νεοκλασικισμού και στο χώρο του θεάτρου. Κοινές αναγωγές με τον Vittorio Alfieri.

6) *Θηραμένης - Δαναΐδες*. Η θεατρική παραγωγή του Κάλβου και οι επιδράσεις του Foscolo στα πρώτα έργα δραματουργίας του Έλληνα δημιουργού.

7) Κωμειδύλλιο: το μικτό είδος και τα κοινά στοιχεία με τα αντίστοιχα του ιταλικού θεάτρου σε επίπεδο δομής, περιεχομένου και εκπροσώπων μεταξύ των δυο χωρών.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Σπύρος Ευαγγελάτος, *Ιστορία του Θεάτρου εν Κεφαλληνία (1600-1900)*, Αθήνα 1970· Ιωσήφ Βιβιλάκης, *Για το Ιερό και το Δράμα. Θεατρολογικές προσεγγίσεις*, πρόλογος Βάλτερ Πούχνερ, εκδόσεις Αρμός, Αθήνα 2004· Άννα Ταμπάκη, *Το Νεοελληνικό Θέατρο (18ος-19ος αι.)*. Ερμηνευτικές προσεγγίσεις, εκδ. Δίαυλος, Αθήνα 2005· Βάλτερ Πούχνερ, *Ανθολογία Νεοελληνικής Δραματουργίας. Από την κρητική Αναγέννηση ως την επανάσταση του 1821*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2006· Γιώργος Π. Πεφάνης, *Η Άμμος του κειμένου. Αισθητικά και δραματολογικά θέματα στο Ελληνικό Θέατρο*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2008.

3. Αρχεία και Πηγές για τις αμφίδρομες Ελληνοϊταλικές σχέσεις στην Ιστορία και στον Πολιτισμό

Αντικείμενο του μαθήματος αποτελεί η θεώρηση και η εξέταση των σημαντικότερων συλλογών αρχειακού υλικού, καθώς και των θεσμών που τις παρήγαγε, με αντικείμενο τις ελληνοϊταλικές σχέσεις, σχέσεων στην Ιστορία και τον Πολιτισμό, σε συνδυασμό με τη μελέτη των ιστορικών συγκυριών και με την ιστορία των διοικητικών θεσμών που οδήγησαν στην παραγωγή αυτού του υλικού.

Πραγματεύονται βασικά θέματα παλαιογραφίας (ελληνικής, λατινικής και ιταλικής). Ειδικότερος στόχος είναι η εξοικείωση των φοιτητών με αντιπροσωπευτικούς τύπους γραφής που χρησιμοποιήθηκαν σε ελληνικά και ιταλικά χειρόγραφα, μέσω της ανάγνωσης αντιπροσωπευτικών δειγμάτων και της ανάλυσης των τυπικών χαρακτηριστικών τους.

Βασικός κορμός του μαθήματος αποτελεί η πρακτική εξάσκηση στη μελέτη πρωτογενών πηγών, καθώς και στη μεταγραφή και έκδοση εγγράφων της ελληνικής Ανατολής από αρχεία της Ελλάδας και της Ιταλίας. Μέρος της παραπάνω εξάσκησης πραγματοποιείται μέσω του ψηφιοποιημένου Αρχείου του Ελληνικού Ινστιτούτου Βενετίας (<http://eib.xanthi.ilsp.gr/gr/default.asp>).

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Elpidio Mioni, *Εισαγωγή στην Ελληνική Παλαιογραφία*, μτφρ. Νίκος Παναγιωτάκης, Αθήνα: ΜΙΕΤ, 2019· Ellis Judith, *Η διαχείριση των Αρχείων*, μτφρ. Ζωή Οικονόμου, Αθήνα: Ελληνική Αρχαιακή Εταιρεία και Τυπωθήτω, 2000· Μαρία Χ. Βακαλοπούλου - Νίκος Ε. Καραπιδάκης (επιμ.), *Αρχειονομία, η πρακτική των Γενικών Αρχείων του Κράτους*, Αθήνα: Βιβλιοθήκη Γενικών Αρχείων του Κράτους αρ. 37, 2012· Ανδρέας Μπάγιας, *Εγχειρίδιο Αρχειονομίας. Η επεξεργασία ενός ιστορικού αρχείου*, Αθήνα: Κριτική, 1999· Ιωάννης Δ. Ψαράς, *Θεωρία και Μεθοδολογία της Ιστορίας*, Θεσσαλονίκη 2001· Σπύρος Ν. Ασωνίτης, *Εισαγωγή στη Λατινική Διπλωματική*, Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 2011· Γεράσιμος Δ. Παγκράτης, «Sources for the Maritime History of Greece (Fifteenth to Seventeenth Centuries)», στο Gelina Harlaftis-Carmel Vassallo (επιμ.), *New Directions in Mediterranean Maritime History, Research in Maritime History*, Newfoundland 2004, σσ. 125-146· *Βενετοκρατούμενη Ελλάδα. Προσεγγίζοντας την ιστορία της*, επιστημονική διεύθυνση Χρύσα Μαλτέζου, τόμος Α', Αθήνα – Βενετία: Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας, 2010, σσ. 919-973· *Όψεις της ιστορίας του Βενετοκρατούμενου ελληνισμού: αρχειακά τεκμήρια*, επιστημονική διεύθυνση Χρύσα Α. Μαλτέζου, Αθήνα: Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού 1993 (Α & Β τόμ.) (Διαθέσιμο στο: <https://anemi.lib.uoc.gr/>)· Γεράσιμος Δ. Παγκράτης, *Ιστορία της Ιταλίας. Από τη συνθήκη του Λόντι στην Ενοποίηση (1454-1870)*, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, 2015, https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/3959/4/00_master_document.pdf· Χρύσα Α. Μαλτέζου, *Οδηγός του Αρχείου*, Βενετία: Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας, 2008· Anastasia Stouraiti, *La Grecia nelle raccolte della Fondazione Querini Stampalia*, Βενετία: Fondazione Scientifica Querini Stampalia, 2000· *Le fonti della storia dell'Italia preunitaria: casi di studio per la loro analisi e "valorizzazione"*, επιμ. Gerassimos D. PAGRATIS, Αθήνα: Παπαζήσης, 2019.

4. Η Ελλάδα στη Σύγχρονη Ιταλική Λογοτεχνία και η Σύγχρονη Ιταλική Λογοτεχνία στην Ελλάδα

Στο πλαίσιο του μαθήματος εξετάζονται θέματα που εντάσσονται σε ένα ευρύ ερευνητικό πεδίο. Κύριο αντικείμενο αποτελεί η εικόνα των πολυποίκιλων όψεων της Ελλάδας και η παρουσία του ελληνισμού σε κείμενα Ιταλών λογοτεχνών, γραμμένα από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα έως τον 21^ο αιώνα. Παράλληλα διερευνάται η απήχηση κορυφαίων Ιταλών λογοτεχνών του 20^{ού} αιώνα (Novecento) στην Ελλάδα με έμφαση στη διάδοση ιταλόγλωσσων έργων ελληνικού θεματολογίου, ιδιαίτερα γραμμένων από λογοτέχνες που επισκέφθηκαν τη χώρα ή έζησαν στα εδάφη της για σημαντικό χρονικό διάστημα. Μελετώνται κλασικά ιταλικά λογοτεχνήματα εμπνευσμένα από τους μύθους, την ιστορία, τη λογοτεχνία και γενικότερα τον πολιτισμό της Ελλάδας (από την αρχαιότητα έως τις μέρες μας), καθώς και έργα που αναφέρονται σε σύγχρονες όψεις και κατοίκους της χώρας ή απηχούν ελληνικές επιδράσεις. Παρουσιάζονται, αναλύονται και σχολιάζονται αντιπροσωπευτικά κείμενα (πεζά και ποιητικά). Τα αποσπάσματα εξετάζονται συγκριτικά, προκειμένου να εξαχθούν γενικότερα συμπεράσματα, σχετικά με τη στάση των σύγχρονων Ιταλών λογοτεχνών απέναντι στη χώρα μας. Το ενδιαφέρον εστιάζεται ειδικότερα στα εξής:

- Θεώρηση της Ελλάδας, της ιστορίας και του πολιτισμού της, σε συνάρτηση με τη μορφωτική υποδομή, την ιδεολογία, τους στόχους και τα βιώματα των συγγραφέων.
- Σχέση ελληνικού παρελθόντος και παρόντος, σύμφωνα με τα κείμενα.
- Ιστορικές αναφορές, υπομνήσεις και αναμνήσεις λογοτεχνών από την Ελλάδα.
- Στάσεις απέναντι σε επιφανείς μορφές του ελληνισμού.
- Γνωρίσματα που αποδίδονται στον ελληνικό λαό και σε συγκεκριμένες κατηγορίες του ελληνικού πληθυσμού (κοινωνικές, επαγγελματικές κ.λπ.).
- Προβολή της συνέχειας του ελληνισμού.
- Αντίληψη της ελληνικότητας - Ελληνικές αξίες και ιδεώδη.

Στις ταξιδιωτικές εντυπώσεις μελετώνται:

- Κίνητρα ενασχόλησης των δημιουργών με τη χώρα, συνθήκες και περιστάσεις επισκέψεων.
- «Νοητική» εικόνα της Ελλάδας και αντιπαραβολή με την πραγματικότητα: μια διαλεκτική σύγκρουση.
- Συναισθήματα επισκεπτών κατά το ταξίδι.
- Εικόνες τόπων (αστικών κέντρων, επαρχιακών πόλεων, χωριών, νήσων, θαλασσών, υπαίθρου, φυσικού περιβάλλοντος, ατμόσφαιρας κ.λπ.). Περιγραφές αρχαιολογικών χώρων, μουσείων κ.ά. αξιοθέατων.
- Επαφές με κατοίκους της χώρας, συναντήσεις με σημαντικές προσωπικότητες.
- Απεικονίσεις χαρακτηριστικών τύπων και κοινωνικών στρωμάτων της Ελλάδας.
- Συνήθειες και μορφές συμπεριφοράς, θεωρούμενες από τους συγγραφείς ως ελληνικές.
- Ελληνικά στοιχεία που συγκινούν Ιταλούς. Συμβολισμοί και παραλληλισμοί.
- Αποτυπώσεις εμπειριών, μετασχηματισμοί παραστάσεων, εκτιμήσεις ταξιδιωτών.
- «Αρκαδικά» ιδεώδη.

Κατά τις παραδόσεις, υποδεικνύονται μελετήματα σχετικά με το αντικείμενο του μαθήματος, δημοσιευμένα κατά κύριο λόγο σε λογοτεχνικά περιοδικά, επιστημονικές επετηρίδες Πανεπιστημίων και πρακτικά συνεδρίων, επιστημονικών συμποσίων ή ημερίδων, κυρίως των Τμημάτων Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας ΕΚΠΑ και ΑΠΘ. Παρουσιάζονται ειδικά θέματα από τους φοιτητές πάνω στα οποία αναλαμβάνουν να εκπονήσουν εργασία. Για τις εργασίες των μεταπτυχιακών φοιτητών, δίδονται μεθοδολογικές υποδείξεις, πληροφορίες και κατευθύνσεις για μια όσο το δυνατόν πιο μεθοδική και στοχευμένη έρευνα, προτείνονται δυνατές κατηγοριοποιήσεις. Αναφέρονται οι στόχοι του μαθήματος, οι βασικές προδιαγραφές που πρέπει να πληρούν οι εργασίες και παρουσιάζονται τα κριτήρια αξιολόγησης των φοιτητών.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

ΖΩΓΡΑΦΙΔΟΥ ΖΩΖΗ, *Η παρουσία της ιταλικής λογοτεχνίας στην Ελλάδα (1900-1997)*, παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1999· ΖΩΡΑΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ, *Θύβρις: Σύλλαβος*

μελετημάτων ελληνοϊταλικού θεματολογίου, Δόμος, Αθήνα 1999· ΘΕΜΟΥ ANNA, *Ο Αλμπέρτο Σαβίνιο και ο σύγχρονός του ελληνισμός*, διδακτορική διατριβή, ΑΠΘ, Θεσ/νίκη 2001 (URL: <http://phdtheses.ekt.gr>)· ΘΕΜΟΥ Α., «Η Ελλάδα του Τζιοβάννι Κομίσσο», *Νόστος*, τεύχ. 3, Όμιλος Κυθηρίων Πανεπιστημιακών, Αθήνα 2006· ΘΕΜΟΥ Α., «*Et in Arcadia ego*: οι ταξιδιωτικές εντυπώσεις του Emilio Cecchi από την Ελλάδα» (Α΄ Μέρος), *Νόστος*, τεύχ. 4, Όμιλος Κυθηρίων Πανεπιστημιακών, Αθήνα 2007· ΘΕΜΟΥ Α., «*Et in Arcadia ego*: οι ταξιδιωτικές εντυπώσεις του Emilio Cecchi από την Ελλάδα» (Β΄ Μέρος), *Νόστος*, τεύχ. 5, Όμιλος Κυθηρίων Πανεπιστημιακών, Αθήνα 2008· ΘΕΜΟΥ ANNA, «Pavese in Grecia: Influssi pavesiani nella produzione letteraria», στο CATALFAMO ANTONIO (επιμ.), *Cesare Pavese: Testimonianze, testi e contesti*, Edizioni QUOECM, Κατάνια 2015.

5. Ελληνοϊταλικά Θέματα Ιστορίας των Ιδεών και του Πολιτισμού

Το ιστορικό παρελθόν του Ελλαδικού χώρου κατά τη νεότερη εποχή είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένο με διάφορες κυριαρχίες και δυνάμεις που έδρασαν στην ανατολική Μεσόγειο. Ανάμεσα σε αυτές και η Βενετία, η επιρροή της οποίας σε διάφορους τομείς ξεπέρασε τη φυσική παρουσία της που έληξε στα τέλη του 18^{ου} αιώνα.

Η μελέτη της βενετοκρατίας έχει αποτελέσει επί σειρά ετών προνομιακό ερευνητικό πεδίο για μελετητές ποικίλου προσανατολισμού και έχει εμπλουτίσει την ιστορία του νεότερου ελληνισμού με ευρύτατο φάσμα θεμάτων, που αφορούν διαφορετικά ιστορικά πεδία και ποικίλες προσεγγίσεις.

Στόχος του μαθήματος είναι να συνδυάσουμε την ιστορική γνώση που αφορά πτυχές από το βενετικό παρελθόν κυρίως σε ζητήματα ιστορίας των ιδεών και του πολιτισμού με οπτικές και εργαλεία που μας παρέχει η εξέλιξη της ιστορικής έρευνας. Συγκεκριμένα θα μας απασχολήσουν :

- ζητήματα ιστοριογραφικής πρόσληψης της βενετοκρατούμενης Ανατολής και μηχανισμοί κατασκευής μνήμης,
- ζητήματα εννοιών και τρόποι πρόσληψης και αναπαράστασης του χώρου και του χρόνου από διαφορετικές κοινωνικές ομάδες διαχρονικά,
- ζητήματα συγκρότησης της κοινωνίας: κοινωνικές ομάδες (στρατιωτική/διοικητική γαιοκτητική ελίτ/αγρότες / βιοτέχνες-έμποροι...), οικογένεια (μορφές συγγένειας, δομή και σύνθεση οικογένειας), μορφές εργασίας (εισροή εργατικού δυναμικού στην οικογένεια, υιοθεσίες), έμφυλη διάσταση εργασίας.
- παραδειγματικές περιπτώσεις μέσα από τα οποίες αναδεικνύονται ιδέες, νοοτροπίες και ταυτότητες (πχ. μιας γυναίκας αρχόντισσας, ενός εμπόρου, ενός δασκάλου συμβολαιογράφου, ενός στρατιωτικού, αλλά και απλών ανθρώπων),
- πολιτισμικές ωσμώσεις, όπως αυτές αποτυπώνονται στη γλώσσα των τεκμηρίων,
- αναπαραστάσεις μέσα από τη λογοτεχνία της κοινωνικής, ιδεολογικής και πολιτισμικής πραγματικότητας.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Ελπίδα Βόγλη, *Τι πρέπει να γνωρίζει ο ιστορικός για την επιστήμη και το επάγγελμά του*; Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα, 2015, (ημερομηνία πρόσβασης, 1-10-2022)

https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/3821/2/15176_Vogli_Elpida.pdf

Όψεις της ιστορίας του Βενετοκρατούμενου ελληνισμού: αρχειακά τεκμήρια, επιστημονική διεύθυνση Χρύσα Α. Μαλτέζου. Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού, Αθήνα 1993 (Α & Β τόμ.). Διαθέσιμο στο: <https://anemi.lib.uoc.gr/> (Ημερομηνία πρόσβασης: 1-10-2022)· Γεράσιμος Δ. Παγκράτης, *Ιστορία της Ιταλίας. Από τη συνθήκη του Λόντι στην Ενοποίηση (1454-1870)*, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, 2015,

https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/3959/4/00_master_document.pdf,

Ημερομηνία πρόσβασης: 1-10-2022· *Le fonti della storia dell' Italia preunitaria: casi di studio per la loro analisi e "valorizzazione"*, επιμ. Gerassimos D. Pagratis, εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα 2019· Marc Bloch, *Απολογία για την ιστορία. Το επάγγελμα του ιστορικού*, Εναλλακτικές εκδόσεις, Αθήνα 1994· Κωνσταντίνος Ντόκος, Μαρία Μελέντη, «Το ξένο λεξιλόγιο στις ελληνικές πηγές της βενετοκρατίας: Γλωσσάριο μεταγλωττισμένων ιταλικών όρων που περιέχονται σε δημοσιευμένες νοταριακές πράξεις των Ιόνιων Νησιών», *Εώα και Εσπέρια* 3 (1996-1997), σ. 83-148.

<file:///C:/Users/User/Downloads/2021-3411-1-SM.pdf> · Giuseppe Boerio, *Dizionario del dialetto veneziano, Venezia, Reale tipografia di Giovanni Cecchini edit.*, 1867. <http://dbooks.bodleian.ox.ac.uk/books/PDFs/N10216786.pdf> (1-10-2022).

6. Ελληνικές Επιδράσεις σε Ιταλούς Διανοούμεενους του 20ού Αιώνα

Παρουσιάζονται τα σημαντικότερα ιστορικά, πολιτικά και κοινωνικά γεγονότα στην Ιταλία του 20ού αιώνα όπως επίσης και οι επιδράσεις της Ελλάδας σε σημαντικά λογοτεχνικά και δοκιμιακά έργα της Ιταλίας από τις αρχές του 20ού αιώνα μέχρι και την πρώτη δεκαετία του 21ού αιώνα. Στο λυκαυγές του αιώνα η πολιτικο-μορφωτική διαμάχη κορυφώνεται μέσα από τα πολιτιστικά περιοδικά, τα οποία παρουσιάζουν τις θέσεις των: Giuseppe Prezzolini, Enrico Corradini, Giovanni Papini, Renato Serra, Antonio Gramsci. Στη συνέχεια εμφανίζεται η εποχή του φασισμού και οι Italo Svevo, Luigi Pirandello, Benedetto Croce, Giovanni Gentile, Piero Gobetti, Carlo Emilio Gadda, Umberto Saba, Giuseppe Ungaretti. Ακολουθούν τα χρόνια μετά από τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο και οι Cesare Pavese, Norberto Bobbio, Eugenio Montale, Salvatore Quasimodo, Elio Vittorini, Italo Calvino, Pier Paolo Pasolini, Umberto Eco για να φτάσουμε στην εποχή της Παγκοσμιοποίησης.

Η δοκιμιακή λογοτεχνική παράδοση στην Ιταλία έχει πολύ βαθιές ρίζες στους αιώνες. Ο μαθησιακός στόχος είναι οι μεταπτυχιακοί φοιτητές να εξοικειωθούν και να γνωρίσουν α) τον Δοκιμιακό λόγο και την εξέλιξή του από τις αρχές του 20ού αιώνα μέχρι την Παγκοσμιοποίηση των ημερών μας, β) τους Ιταλούς δοκιμογράφους και λογοτέχνες που ασχολήθηκαν με ζητήματα επικαιρότητας και που επηρεάστηκαν από το ελληνικό πνεύμα και την Ελλάδα.

7. Ρητορική Παράδοση και Ιταλική Μουσική Δημιουργία (16^{ος}-21^{ος} αιώνας)

Από τις αρχές του 16^{ου} αιώνα ο Ανθρωπισμός καθιερώθηκε ως κυρίαρχος τρόπος σκέψης σε όλη την Ευρώπη. Ανάμεσα στα πέντε πεδία μελέτης των ανθρωπιστικών σπουδών — γραμματική, ρητορική, ποίηση, ιστορία και ηθική φιλοσοφία— η ρητορική αποτέλεσε τον σημαντικότερο συνδετικό κρίκο και η θεωρία και ορολογία της δημιούργησαν πρότυπα που επεκτάθηκαν στις εικαστικές και παραστατικές τέχνες. Από τον 16^ο μέχρι τον 18^ο αιώνα η ρητορική καθιερώθηκε ως η βάση της εκπαίδευσης στον Δυτικό κόσμο και χρησιμοποιήθηκε σαν μεταγλώσσα τόσο για την ίδια τη γλώσσα όσο και για τις τέχνες, μεταξύ των οποίων και η μουσική. Η σύγκλιση ρητορικής και μουσικής, παρ' όλο που πρωτοεμφανίζεται ήδη από τον 15^ο αιώνα, γίνεται στενότερη μετά τα μέσα του 16^{ου} αιώνα, όπως μαρτυρούν οι μουσικό-θεωρητικές πηγές που προέρχονται από την Ιταλία και τη Γερμανία. Έτσι η ανθρωπιστική έμφαση στον «λόγο» και στη δύναμή του να συγκινεί τα ακροατήρια μεταλαμπαδεύεται στον χώρο της μουσικής δημιουργίας όχι μόνο στην περιοχή της Ιταλικής χερσονήσου αλλά και στον Βορρά. Σύμφωνα με τους ουμανιστές του 16^{ου} αιώνα, η μουσική έχει το πλεονέκτημα να ενδυναμώνει την αποτελεσματικότητα του λόγου. Ο συνθέτης έτσι μετατρέπεται σε έναν μουσικό ρήτορα και η μουσική σε ποιητική τέχνη, δηλαδή μια τέχνη που έχει σκοπό την εκφραστική απόδοση των νοημάτων και συναισθημάτων ενός ποιητικού κειμένου μέσα από τη μουσική δημιουργία. Παρά το γεγονός ότι στα τέλη του 18ου αιώνα με την αποδυνάμωση της ίδιας της ρητορικής από τα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά συστήματα σηματοδοτείται και η αποδυνάμωση της μουσικό-ρητορικής παράδοσης, αρχές που έχουν τις ρίζες τους στην ρητορική τέχνη συνεχίζουν να αποτελούν κατευθυντήριες δυνάμεις για τη μουσική δημιουργία. Μέσα από το μάθημα οι φοιτητές θα έρθουν κατ' αρχήν σε επαφή με τις βασικές έννοιες και αρχές της ελληνορωμαϊκής ρητορικής παράδοσης, ειδικά εκείνες που μπορούν να έχουν εφαρμογή στις τέχνες γενικότερα και στη μουσική ειδικότερα. Στη συνέχεια οι μεταβαλλόμενες όψεις και μεταμορφώσεις της μουσικο-ρητορικής σύγκλισης θα διερευνηθούν σε μια ευρεία γκάμα ιταλικών μουσικών συνθέσεων από τα τέλη του 16^{ου} αιώνα έως τις μέρες μας και σε αντιπαραβολή με αντίστοιχες εκφράσεις στο χώρο των εικαστικών τεχνών.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

George Kennedy, *Ιστορία της Κλασικής Ρητορικής (Αρχαίας Ελληνικής και Ρωμαϊκής)*, μεταφρ. Νίκος Νικολούδης, Αθήνα 2014 (μεταφρ. του *A New History of Classical Rhetoric*, 1994)· Laurent Pernot, *Η ρητορική στην αρχαιότητα*, μεταφρ. Ξανθίππη Τσελέντη, Αθήνα 2005 (μεταφρ. του *La rhétorique dans l'antiquité*, 2000)· Brian Vickers, *In Defense of Rhetoric*, Oxford 1988· Brian Vickers, "An Outline of Classical Rhetoric," στο *In Defense of Rhetoric*, Oxford 1988· Paul O. Kristeller, "Rhetoric in Medieval and Renaissance Culture," στο *Renaissance Thought and the Arts*, Princeton 1990· Brian Vickers, "The Expressive Function of Rhetorical Figures," στο *In Defense of Rhetoric*, Oxford 1988· idem, "Figures of Rhetoric/Figures of Music?" *Rhetorica* 2/1 (1984)· Βασιλική Κουτσομπίνα, «Σχέσεις μεταξύ μουσικής και ρητορικής στις μουσικό-θεωρητικές πηγές του 15^{ου} και 16^{ου} αιώνα: αναδρομή στις πρώτες μαρτυρίες», στο Ιωάννης Φούλιας, Πέτρος Βούβαρης, Κώστας Καρδάμης και Κώστας Χάρδας (επιμ.), *7ο Διατμηματικό Μουσικολογικό Συνέδριο: «Μουσική, λόγος και τέχνες»* (Κέρκυρα, 30 Οκτωβρίου – 1 Νοεμβρίου 2015), Θεσσαλονίκη 2016· Dean

Mace, "Pietro Bembo and the Literary Origins of the Italian Madrigal," *Musical Quarterly*, Vol. 55 (1969)· Leon Battista Alberti, *Περί ζωγραφικής*, Αθήνα 1994· Gerard LeCoat, *The Rhetoric of the Arts, 1550-1650*, Bern 1975· *Silva Rhetoricae: The Forest of Rhetoric*: <http://rhetoric.byu.edu/>· Harold Bloom, *Η αγωνία της επίδρασης: μια θεωρία για την ποίηση*, Αθήνα 1989· Ezio Raimondi, *Poesia come retorica* (Florence, 1980)· Judy Tarling, *The Weapons of Rhetoric: A Guide for Musicians and Audiences*, St Adams 2004· D. S. Mayfield, επιμ., *Rhetoric and Drama*, De Gruyter, 2017 (περιλαμβάνει το "The castrato as a rhetorical figure" και "Family, City or State and Theatre: Carlo Gozzi and the Rhetoric of Conservatism")· Ann Dessler, "Il novello Orfeo' Farinelli: Vocal profile, aesthetics, rhetoric," PhD Diss. University of Glasgow, 2014· Ian Dickson, "Orality and Rhetoric in Scelsi's Music," *Twentieth-Century Music* 6, no. 1 (2009)· Sergio Lanza, "Rhetorical Figures and 20th-Century Music: A Survey on Micronarrativity" (<http://www.academia.edu/14827361>)· Joachim Knape, *Modern Rhetoric in Culture, Arts, and Media*, 2012· Jan Bremmer και Herman Roodenburg (επιμ.), *A Cultural History of Gesture: from Antiquity to the Present Day*, Oxford 1991.

Άρθρο 6. Εξετάσεις και αξιολόγηση μεταπτυχιακών φοιτητών/τριών

Τα μαθήματα, καθώς και τα προσφερόμενα κάθε έτος σεμινάρια, οργανώνονται σε εξάμηνα, πραγματοποιούνται σε εβδομαδιαία βάση και διεξάγονται στην ελληνική ή/και την ιταλική γλώσσα. Τα μαθήματα του χειμερινού και εαρινού εξαμήνου εξετάζονται στις αντίστοιχες εξεταστικές περιόδους και επαναληπτικά κατά την περίοδο του Σεπτεμβρίου.

Η παρακολούθηση των μαθημάτων από τους φοιτητές είναι υποχρεωτική. Απουσίες μπορούν να δικαιολογηθούν μόνο εφόσον δεν ξεπερνούν το 30% των ωρών κάθε εξαμηνιαίου μαθήματος. Σε διαφορετική περίπτωση ο φοιτητής οφείλει να επαναλάβει τη φοίτηση στο συγκεκριμένο μάθημα. Η φοίτηση των μεταπτυχιακών φοιτητών ελέγχεται με την τήρηση παρουσιολογίων, τα οποία υπογράφονται με ευθύνη των διδασκόντων και παραδίδονται από τους τελευταίους στη γραμματεία του ΠΜΣ μετά το πέρας των μαθημάτων. Ο διδάσκων αμέσως μετά την ολοκλήρωση του διδακτικού εξαμήνου, στηριζόμενος στα παρουσιολόγια, δημοσιεύει κατάλογο των φοιτητών που έχουν εξασφαλίσει το δικαίωμα συμμετοχής στην αξιολόγηση του μαθήματος.

Σε περίπτωση κωλύματος διεξαγωγής μαθήματος προβλέπεται η αναπλήρωσή του. Η ημερομηνία και η ώρα αναπλήρωσης αναρτώνται στην ιστοσελίδα του ΠΜΣ ή/και στην ηλεκτρονική τάξη του μαθήματος.

Ο τρόπος αξιολόγησης των φοιτητών ανακοινώνεται από τους διδάσκοντες στην αρχή κάθε εξαμήνου και μπορεί να περιλαμβάνει γραπτή εξέταση ή παρουσίαση και εκπόνηση εργασίας ή συνδυασμό και των δύο. Η βαθμολόγηση γίνεται στην κλίμακα 1-10. Προβιβάσιμος βαθμός για κάθε μάθημα -και για τη ΜΔΕ- είναι οι ακέραιοι αριθμοί από το 6 μέχρι το 10 και τα μεταξύ τους ημίσεα. Η στρογγυλοποίηση γίνεται με τη λογική του 0.25 προς το κοντινότερο μισό ή ακέραιο, δηλαδή: το 6-6.25 = 6, το 6.26-6.49 = 6.5, το 6.50-6.75 = 6.5, το 6.76-6.99 = 7, κ.ο.κ. Με τον ίδιο τρόπο εξάγεται ο μέσος όρος για τον υπολογισμό του γενικού βαθμού. Η κλίμακα βαθμολογίας είναι: 6-7.49 «καλώς», 7.5-8.99 «λίαν καλώς» και 9-10 «άριστα».

Η παράδοση της βαθμολογίας από τους διδάσκοντες στη γραμματεία του ΠΜΣ γίνεται σε διάστημα το πολύ ενός μήνα από την ολοκλήρωση της εξεταστικής περιόδου. Εάν αυτό το χρονικό διάστημα παρέλθει χωρίς να έχει παραδοθεί η βαθμολογία, η ΣΕ οφείλει να επιληφθεί του θέματος και να προτείνει στη Συνέλευση λύσεις.

Μεταπτυχιακός φοιτητής που αποτυγχάνει στην εξέταση του μαθήματος ή δεν λαμβάνει μέρος στη διαδικασία αυτή στη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους κατά το οποίο διδάσκεται το μάθημα αυτό, χρειάζεται να επαναλάβει το μάθημα. Γραπτή εργασία που αποδεδειγμένα είναι προϊόν λογοκλοπής βαθμολογείται με μηδέν (0).

Για την απόκτηση ΔΜΣ κάθε μεταπτυχιακός φοιτητής οφείλει να παρακολουθήσει και να εξεταστεί επιτυχώς σε τρία από τα προσφερόμενα ανά εξάμηνο μαθήματα και να εκπονήσει μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, συγκεντρώνοντας εκατόν είκοσι πιστωτικές μονάδες (ECTS).

Άρθρο 7. Υπολογισμός Βαθμού Διπλώματος

Για τον υπολογισμό του βαθμού του τίτλου σπουδών λαμβάνεται υπόψη η βαρύτητα που έχει κάθε μάθημα στο πρόγραμμα σπουδών και η οποία εκφράζεται με τον αριθμό των πιστωτικών μονάδων (ECTS). Ο αριθμός των πιστωτικών μονάδων (ECTS) του μαθήματος αποτελεί ταυτόχρονα και τον συντελεστή βαρύτητας αυτού του μαθήματος. Για τον υπολογισμό του βαθμού του τίτλου σπουδών πολλαπλασιάζεται ο βαθμός κάθε μαθήματος με τον αντίστοιχο αριθμό των πιστωτικών μονάδων (του μαθήματος) και το συνολικό άθροισμα των επιμέρους γινομένων διαιρείται με το σύνολο των πιστωτικών μονάδων που απαιτούνται για την απόκτηση του τίτλου. Ο υπολογισμός αυτός εκφράζεται με τον ακόλουθο μαθηματικό τύπο:

$$\text{Βαθμός πτυχίου/διπλώματος} = (\sum_{k=1}^N \text{BM}_k \cdot \text{ΠΜ}_k) / \text{ΣΠΜ}$$

όπου:

N = αριθμός μαθημάτων που απαιτούνται για τη λήψη του αντίστοιχου τίτλου σπουδών

BM_k = βαθμός του μαθήματος κ

ΠΜ_k = πιστωτικές μονάδες του μαθήματος κ

ΣΠΜ = σύνολο πιστωτικών μονάδων για τη λήψη του αντίστοιχου τίτλου σπουδών

Για την απόκτηση ΔΜΣ κάθε μεταπτυχιακός/ή φοιτητής/τρια οφείλει να παρακολουθήσει και να εξεταστεί επιτυχώς στο σύνολο των υποχρεωτικών και τον απαιτούμενο αριθμό των επιλεγόμενων από τα προσφερόμενα μαθήματα του ΠΜΣ και να εκπονήσει μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, συγκεντρώνοντας έτσι εκατόν είκοσι (120) ECTS.

Άρθρο 8. Εκπόνηση Μεταπτυχιακής Διπλωματικής Εργασίας

Στο τέταρτο (Δ') εξάμηνο του Προγράμματος προβλέπεται η εκπόνηση μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας εφόσον ο φοιτητής έχει ολοκληρώσει επιτυχώς τα 7 από τα 9 διδαχθέντα μαθήματα. Η Συνέλευση του Τμήματος, κατόπιν

υποβολής από τον υποψήφιο αίτησης στη Συντονιστική Επιτροπή στην οποία αναγράφεται ο προτεινόμενος τίτλος της διπλωματικής εργασίας, ο προτεινόμενος επιβλέπων καθηγητής και ερευνητική πρόταση της υπό εκπόνηση εργασίας, ορίζει τον επιβλέποντα αυτής και συγκροτεί την τριμελή εξεταστική επιτροπή, ένα από τα μέλη της οποίας είναι και ο επιβλέπων (παρ. 2δ), άρ. 82, Ν. 4957/2022).

Ο Επιβλέπων της ΜΔΕ και τα μέλη της τριμελούς εξεταστικής επιτροπής μπορεί να είναι κάθε διδάσκων του ΠΜΣ σύμφωνα με τις κατηγορίες που περιγράφονται στον Εσωτερικό Κανονισμό Λειτουργίας του ΠΜΣ (Άρθρο 10.6) και τον Κανονισμό Εκπόνησης Διπλωματικής Εργασίας (Άρθρο 2).

Με απόφαση της Συντονιστικής Επιτροπής δύναται να ανατίθεται η επίβλεψη διπλωματικών εργασιών και σε μέλη ΔΕΠ, Ε.Ε.Π., Ε.Τ.Ε.Π και Ε.ΔΙ.Π. του Τμήματος, που δεν έχουν αναλάβει διδακτικό έργο στο ΠΜΣ.

Το αντικείμενο της ΜΔΕ πρέπει να πραγματεύεται κατά τρόπο, μεθοδικό και επιστημονικό το υπό ανάπτυξη θέμα, να διακρίνεται για την πρωτοτυπία του και να συμβάλλει στην περαιτέρω πρόοδο της επιστήμης.

Άρθρο 9. Υποχρεώσεις και δικαιώματα μεταπτυχιακών φοιτητών/τριών

1. Οι μεταπτυχιακοί φοιτητές έχουν όλα τα δικαιώματα και τις παροχές που προβλέπονται για τους φοιτητές του πρώτου κύκλου σπουδών, πλην του δικαιώματος παροχής δωρεάν διδακτικών συγγραμμάτων.
  2. Στους φοιτητές με αναπηρία ή/και ειδικές ανάγκες εξασφαλίζεται προσβασιμότητα στα προτεινόμενα συγγράμματα και στη διδασκαλία από τη Μονάδα Προσβασιμότητας του ΕΚΠΑ (<http://access.uoa.gr/>).
  3. Το Γραφείο Διασύνδεσης του ΕΚΠΑ παρέχει συμβουλευτική υποστήριξη φοιτητών σε θέματα σπουδών και επαγγελματικής αποκατάστασης (<https://www.career.uoa.gr/ypiresies/>).
  4. Οι μεταπτυχιακοί φοιτητές καλούνται επίσης να συμμετέχουν και να παρακολουθούν σεμινάρια ερευνητικών ομάδων, συζητήσεις βιβλιογραφικής ενημέρωσης, επισκέψεις σε εργαστήρια, συνέδρια/ημερίδες με γνωστικό αντικείμενο συναφές με αυτό του ΠΜΣ, διαλέξεις ή άλλες επιστημονικές εκδηλώσεις του ΠΜΣ κ.ά.
  5. Η Συνέλευση του Τμήματος Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, μετά την εισήγηση της ΣΕ, δύναται να αποφασίσει τη διαγραφή μεταπτυχιακών φοιτητών εάν:
    - υπερβούν τη μέγιστη χρονική διάρκεια φοίτησης στο ΠΜΣ, όπως ορίζεται στον Εσωτερικό Κανονισμό Λειτουργίας του ΠΜΣ,
    - έχουν παραβιάσει τις κείμενες διατάξεις όσον αφορά την αντιμετώπιση πειθαρχικών παραπτωμάτων από τα αρμόδια πειθαρχικά Όργανα,
    - υποβάλουν αίτηση διαγραφής οι ίδιοι.
- Σε περίπτωση που μεταπτυχιακός φοιτητής/τρια διαγραφεί από το ΠΜΣ, μπορεί να αιτηθεί χορήγηση βεβαίωσης για τα μαθήματα στα οποία έχει εξεταστεί επιτυχώς.
6. Οι μεταπτυχιακοί/ες φοιτητές/τριες του ΕΚΠΑ δύναται να εγγραφούν σε ΠΜΣ του ιδίου ή άλλων Α.Ε.Ι. της ημεδαπής ή της αλλοδαπής στο πλαίσιο εκπαιδευτικών ή ερευνητικών προγραμμάτων συνεργασίας σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία.
  7. Είναι δυνατή η παράλληλη φοίτηση σε προπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών και σε

μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών, αρκεί τα δύο προγράμματα να προσφέρονται από διαφορετικά πανεπιστημιακά Τμήματα. Είναι επίσης δυνατή η παράλληλη φοίτηση σε δύο (2) Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών που οργανώνονται από διαφορετικά Τμήματα του ίδιου ή άλλου Α.Ε.Ι.

8. Στα τελευταία μαθήματα κάθε εξαμήνου πραγματοποιείται αξιολόγηση κάθε μαθήματος και κάθε διδάσκοντος/ουσας από τους/ις μεταπτυχιακούς φοιτητές/τριες.

9. Οι μεταπτυχιακοί φοιτητές/τριες μπορούν να αιτηθούν την έκδοση παραρτήματος διπλώματος στην ελληνική και την αγγλική γλώσσα.

10. Οι φοιτητές/φοιτήτριες του ΠΜΣ έχουν τη δυνατότητα να μετακινηθούν σε πανεπιστήμιο του εξωτερικού για ένα εξάμηνο στο πλαίσιο του προγράμματος ανταλλαγής φοιτητών ERASMUS+ ή CIVIS.

11. Για ζητήματα που δεν καλύπτει ο παρόν Κανονισμός οι φοιτητές του ΠΜΣ έχουν τη δυνατότητα να αξιοποιήσουν τον θεσμό του Ακαδημαϊκού Συμβούλου και της Επιτροπής Διαχείρισης Φοιτητικών Παραπόνων αφού συμβουλευτούν τον «Κανονισμό Λειτουργίας Θεσμού Ακαδημαϊκού Συμβούλου» και τον «Κανονισμό λειτουργίας μηχανισμού διαχείρισης παραπόνων και ενστάσεων φοιτητών» αντίστοιχα, που είναι αναρτημένοι στην ιστοσελίδα του ΠΜΣ.

Άρθρο 10. Τέλη φοίτησης

Η φοίτηση στο ΠΜΣ ««Ελληνοϊταλικές Σπουδές: Ιστορία, Λογοτεχνία, Κλασική Παράδοση» δεν απαιτεί την καταβολή διδάκτρων.

Άρθρο 11. Βραβεία

Το ΠΜΣ μπορεί να απονέμει βραβεία αριστείας στους/ις τρεις πρώτους φοιτητές/τριες κάθε σειράς με την ολοκλήρωση των μαθημάτων του Α' και Β' και Γ' εξαμήνου, έπειτα από εισήγηση της ΣΕ και απόφαση της Συνέλευσης του Τμήματος. Τα βραβεία δεν έχουν οικονομικό όφελος. Το βραβείο υπογράφεται από τον Διευθυντή/ντρια του ΠΜΣ και τον/την Πρόεδρο του Τμήματος.

Άρθρο 12. Απονομή Διπλώματος Μεταπτυχιακών Σπουδών

Ο/Η φοιτητής/τρια ολοκληρώνει τις σπουδές για την απόκτηση Διπλώματος Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΔΜΣ) με τη συμπλήρωση του ελάχιστου αριθμού μαθημάτων και πιστωτικών μονάδων που απαιτούνται για τη λήψη του ΔΜΣ, καθώς και την επιτυχή ολοκλήρωση της μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας. Η Συνέλευση του Τμήματος διαπιστώνει την ολοκλήρωση των σπουδών προκειμένου να χορηγηθεί το Δίπλωμα Μεταπτυχιακών Σπουδών.

Με την ολοκλήρωση της ανωτέρω διαδικασίας χορηγείται στον/η μεταπτυχιακό/η φοιτητή/ρια βεβαίωση περάτωσης σπουδών, χάνεται η φοιτητική του/ης ιδιότητα και παύει η συμμετοχή του/ης στα συλλογικά όργανα διοίκησης του Πανεπιστημίου. Το ΔΜΣ πιστοποιεί την επιτυχή αποπεράτωση των σπουδών και αναγράφει βαθμό, με ακρίβεια δύο δεκαδικών ψηφίων, κατά την ακόλουθη κλίμακα: Άριστα (8,5 έως

10), Λίαν Καλώς (6,5 έως 8,5 μη συμπεριλαμβανομένου) και Καλώς (5 έως 6,5 μη συμπεριλαμβανομένου).

Ο τύπος του ΔΜΣ ανά είδος ΠΜΣ είναι κοινός για όλα τα Τμήματα και τις Σχολές του ΕΚΠΑ και περιλαμβάνεται στον Κανονισμό Μεταπτυχιακών και Διδακτορικών Σπουδών του Ιδρύματος.

Στο πλαίσιο του ΠΜΣ απονέμεται Δίπλωμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις «Ελληνοϊταλικές σπουδές: Ιστορία, Λογοτεχνία, Κλασική Παράδοση» (MA in Greek – Italian Studies: History, Literature, Classical Tradition).

Άρθρο 13. Ορκωμοσία

Η ορκωμοσία δεν αποτελεί συστατικό τύπο της επιτυχούς περάτωσης των σπουδών, είναι όμως αναγκαία προϋπόθεση για τη χορήγηση του εγγράφου τίτλου του διπλώματος. Η καθομολόγηση γίνεται στο πλαίσιο της Συνέλευσης του Τμήματος Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας και σε χώρο του Τμήματος ή της Σχολής, παρουσία του/ης Διευθυντή/ντριας του ΠΜΣ, του/της Προέδρου του Τμήματος/του/της Κοσμήτορα της Σχολής ή του/της Αναπληρωτή/τριας του/της και, κατά τις δυνατότητες, ενδεχομένως εκπροσώπου του Πρυτάνεως.

Αίτημα για τελετή ορκωμοσίας μεταπτυχιακών φοιτητών/τριών στη Μεγάλη Αίθουσα Τελετών του Κεντρικού κτηρίου εξετάζεται κατά περίπτωση από τον Πρύτανη, βάσει εκτίμησης των εκάστοτε δυνατοτήτων και του αριθμού των ορκιζόμενων που θα δηλώνεται από τη Γραμματεία του ΠΜΣ στη Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Έρευνας.

Οι μεταπτυχιακοί/ες φοιτητές/τριες, που έχουν ολοκληρώσει επιτυχώς το ΠΜΣ, σε εξαιρετικές περιπτώσεις (σπουδές, διαμονή ή εργασία στο εξωτερικό, λόγοι υγείας κ.λπ.), μπορούν να αιτηθούν στη Γραμματεία της Σχολής/του Τμήματος εξαίρεση από την υποχρέωση καθομολόγησης. Η εξαίρεση από την υποχρέωση καθομολόγησης εγκρίνεται από τον/την Πρόεδρο της Σχολής/του Τμήματος και τον Αντιπρύτανη Ακαδημαϊκών Υποθέσεων και Φοιτητικής Μέριμνας.

Άρθρο 14. Μεταβατικές διατάξεις

Οι ήδη εγγεγραμμένοι/ες φοιτητές/τριες ολοκληρώνουν τις σπουδές τους σύμφωνα με τον παρόντα Κανονισμό.

Για όσα θέματα δεν ορίζονται στην ισχύουσα νομοθεσία, στον Κανονισμό Μεταπτυχιακών και Διδακτορικών Διατριβών ΕΚΠΑ ή στον παρόντα Κανονισμό, αρμόδια να αποφασίσει είναι η Συνέλευση του Τμήματος Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας.

B. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΑΣΚΗΣΗΣ

Το ΠΜΣ «Ελληνοϊταλικές Σπουδές: Ιστορία, Λογοτεχνία, Κλασική Παράδοση» συμμετέχει στο πρόγραμμα Πρακτικής Άσκησης εξωτερικού του ΕΚΠΑ, τη διαχείριση και τους όρους για τη λειτουργία του οποίου έχει το Τμήμα Ευρωπαϊκών και Διεθνών Σχέσεων.

Οι προθεσμίες για την υποβολή αιτήσεων, η διαδικασία επιλογής και οι υπόλοιποι όροι και προδιαγραφές συμμετοχής των φοιτητών στην επιχορηγούμενη (από 2 έως 4 μήνες) από το ΕΚΠΑ πρακτική άσκηση περιγράφονται στην ιστοσελίδα του Τμήματος Ευρωπαϊκών και Διεθνών Σχέσεων του ΕΚΠΑ.

(<http://www.interel.uoa.gr/erasmus/pm.html>).

Γ. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Άρθρο 1. Συμμετοχή σε διεθνή προγράμματα ανταλλαγής

Οι φοιτητές/τριες του ΠΜΣ δύνανται να μετακινηθούν στο πλαίσιο των προγραμμάτων Erasmus+ και CIVIS για ένα εξάμηνο σε ένα από τα 15 Πανεπιστήμια με τα οποία έχουν υπογραφεί διμερείς συμφωνίες Erasmus+ ή σε ένα από τα 11 Πανεπιστήμια της συμμαχίας CIVIS. Προκηρύξεις γίνονται δύο φορές τον χρόνο, μία για κάθε πρόγραμμα. Οι προθεσμίες για την υποβολή αιτήσεων, η διαδικασία επιλογής και οι υπόλοιποι όροι και προδιαγραφές συμμετοχής των φοιτητών/τριών στις επιχορηγούμενες (μέχρι 6 μήνες) μετακινήσεις περιγράφονται στις αντίστοιχες Προσκλήσεις ενδιαφέροντος.

Επίσης, στο πλαίσιο της συμμαχίας CIVIS προσφέρεται η δυνατότητα σύντομης μετακίνησης διδασκόντων/ουσών για επιμόρφωση ή διδασκαλία σε ένα από τα Πανεπιστήμια της Συμμαχίας, όπως και η συμμετοχή των φοιτητών/τριών του ΠΜΣ σε online μαθήματα/μικρο-προγράμματα, κοινά για τους/τις φοιτητές/τριες όλων των Πανεπιστημίων της συμμαχίας, ή σε Blended Intensive Programmes, τα οποία συνδυάζουν online μαθήματα και σύντομη μετακίνηση στο εξωτερικό, μετά από προκήρυξη, αίτηση των φοιτητών/τριών και επιλογή τους από τον Συντονιστή του κάθε μικρο-προγράμματος.

Άρθρο 2. Διαδικασία ενημέρωσης σχετικά με τις προσκλήσεις κινητικότητας

Η ακαδημαϊκή κοινότητα ενημερώνεται για τα προγράμματα κινητικότητας ηλεκτρονικά, μέσω της προώθησης σχετικών μηνυμάτων από το Γραφείο Erasmus του ΕΚΠΑ, και με ενημερωτικές συναντήσεις που οργανώνονται για το σκοπό αυτό από την ίδια υπηρεσία.

Οι προσκλήσεις ενδιαφέροντος δημοσιεύονται στον ιστοχώρο του Τμήματος στις οικείες θέσεις

https://www.ill.uoa.gr/spoydes/programma_erasmus/spoydes/ και

https://www.ill.uoa.gr/spoydes/civis/civis_spoydes/, ενώ η διαδικασία εποπτεύεται από το Τμήμα Ευρωπαϊκών και Διεθνών Σχέσεων του ΕΚΠΑ (<http://www.interel.uoa.gr/dpt-intern-eu.html>).

Ο αριθμός των συνολικών θέσεων συμμετοχής φοιτητών/τριών ανά Τμήμα ορίζεται από το ΤΕΔΣ. Αυτός ο αριθμός δημοσιοποιείται στις προκηρύξεις επιλογής που αναρτούν τα Τμήματα.

Άρθρο 3. Προϋποθέσεις συμμετοχής μεταπτυχιακών φοιτητών/τριών σε προγράμματα κινητικότητας

Οι φοιτητές/τριες του ΠΜΣ «Ελληνοϊταλικές Σπουδές: Ιστορία, Λογοτεχνία, Κλασική Παράδοση» μπορούν να συμμετέχουν σε διεθνή προγράμματα ανταλλαγής φοιτητών/τριών, όπως το πρόγραμμα ERASMUS + ή CIVIS, εφόσον έχουν περατώσει επιτυχώς το πρώτο και δεύτερο εξάμηνο σπουδών, έχουν έλθει σε συνεννόηση με διδάσκοντα στο ΠΜΣ που βεβαιώνει εγγράφως ότι προτίθεται να αναλάβει την

επίβλεψη της μεταπτυχιακής διπλωματικής τους εργασίας, και, τέλος, πρόκειται να μεταβούν στο συνεργαζόμενο πανεπιστήμιο από το τέταρτο έως το έκτο εξάμηνο σπουδών.

Άρθρο 4. Παρακολούθηση φοιτητών/τριών από διεθνή προγράμματα

Το ΠΜΣ μπορούν να το παρακολουθήσουν φοιτητές/τριες από διεθνή προγράμματα ανταλλαγής φοιτητών/τριών, όπως το πρόγραμμα ERASMUS+, σύμφωνα με τις συναφθείσες συνεργασίες.

Δ. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Άρθρο 1. Ανάθεση διπλωματικής εργασίας

Η ανάθεση μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας (ΜΔΕ) γίνεται εφόσον ο φοιτητής έχει ολοκληρώσει επιτυχώς τα 7 από τα 9 διδαχθέντα μαθήματα.

Ύστερα από την υποβολή αίτησης του/της υποψηφίου/ας στη Συντονιστική Επιτροπή στην οποία αναγράφεται ο προτεινόμενος τίτλος της διπλωματικής εργασίας, ο/η προτεινόμενος/η επιβλέπων/ουσα και ερευνητική πρόταση της υπό εκπόνηση εργασίας, η Συνέλευση του Τμήματος, μετά από πρόταση της ΣΕ, ορίζει τον/την επιβλέποντα/ουσα αυτής και συγκροτεί την τριμελή εξεταστική επιτροπή, ένα από τα μέλη της οποίας είναι και ο/η επιβλέπων/ουσα. Η γλώσσα συγγραφής της μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας μπορεί να είναι η ελληνική ή η ιταλική και ορίζεται μαζί με τον ορισμό του θέματος.

Ο τίτλος της εργασίας μπορεί να οριστικοποιηθεί κατόπιν αίτησης του/της φοιτητή /τριας και σύμφωνης γνώμης του/της επιβλέποντος/ουσας προς τη Συντονιστική Επιτροπή του ΠΜΣ. Στην αίτηση πρέπει να υπάρχει και συνοπτική δικαιολόγηση της αλλαγής.

Το αντικείμενο της ΜΔΕ πρέπει να έχει ερευνητικό χαρακτήρα και να είναι πρωτότυπο. Η εργασία πρέπει να συντάσσεται σύμφωνα με τις οδηγίες συγγραφής που είναι αναρτημένες στην ιστοσελίδα του ΠΜΣ (βλ. και παρακάτω Άρθρο 3).

Άρθρο 2. Επιβλέπων και μέλη Τριμελούς Εξεταστικής Επιτροπής

Ο/Η Επιβλέπων/ουσα και τα μέλη της τριμελούς εξεταστικής επιτροπής της μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας ορίζονται από τις κατωτέρω κατηγορίες που έχουν αναλάβει διδακτικό έργο στο ΠΜΣ:

α) μέλη Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού (Δ.Ε.Π.), Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού (Ε.Ε.Π.), Εργαστηριακού Διδακτικού Προσωπικού (Ε.ΔΙ.Π.) και Ειδικού Τεχνικού Εργαστηριακού Προσωπικού (Ε.Τ.Ε.Π.) του Τμήματος ή άλλων Τμημάτων του ΕΚΠΑ ή άλλου Ανώτατου Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Α.Ε.Ι.) ή Ανώτατου Στρατιωτικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Α.Σ.Ε.Ι.), με πρόσθετη απασχόληση πέραν των νόμιμων υποχρεώσεών τους, αν το ΠΜΣ έχει τέλη φοίτησης,

β) ομότιμοι Καθηγητές ή αφυπηρητήσαντα μέλη Δ.Ε.Π. του Τμήματος ή άλλων Τμημάτων του ΕΚΠΑ ή άλλου Α.Ε.Ι.,

γ) συνεργαζόμενοι καθηγητές,

δ) εντεταλμένοι διδάσκοντες,

ε) επισκέπτες καθηγητές ή επισκέπτες ερευνητές,

στ) ερευνητές και ειδικοί λειτουργικοί επιστήμονες ερευνητικών και τεχνολογικών φορέων του άρθρου 13Α του ν. 4310/2014 (Α' 258) ή λοιπών ερευνητικών κέντρων και ινστιτούτων της ημεδαπής ή αλλοδαπής.

Με απόφαση της Συντονιστικής Επιτροπής δύναται να ανατίθεται η επίβλεψη διπλωματικών εργασιών και σε μέλη Δ.Ε.Π., Ε.Ε.Π., Ε.Τ.Ε.Π. και Ε.ΔΙ.Π. του Τμήματος, που δεν έχουν αναλάβει διδακτικό έργο στο ΠΜΣ.

Άρθρο 3. Συγγραφή και διάρθρωση διπλωματικής εργασίας

Η ΜΔΕ θα πρέπει να έχει τα ακόλουθα *τεχνικά χαρακτηριστικά*:

- Μέγεθος Σελίδας: A4
- Διάστιχο: 1½
- Μέγεθος γραμματοσειράς: 12 στιγμές
- Έκταση: 15.000-30.000 λέξεις (εξαιρούνται η βιβλιογραφία και τα κάθε είδους παραρτήματα).

Η εργασία πρέπει να είναι αρθρωμένη κατά τα πρότυπα των επιστημονικών μονογραφιών και μελετών. Πιο συγκεκριμένα πρέπει να περιλαμβάνει τα παρακάτω συστατικά μέρη, όπως περιγράφονται στο «Περίγραμμα Μεταπτυχιακής Διπλωματικής Εργασίας»:

- Πίνακα περιεχομένων
- Πίνακα συντομογραφιών, εφόσον χρησιμοποιούνται συντομογραφίες
- Εισαγωγή
- Κύριο μέρος, διαρθρωμένο σε επιμέρους κεφάλαια
- Συμπεράσματα
- Βιβλιογραφία
- Παραρτήματα (αν κριθεί σκόπιμο)
- Περίληψη στα ελληνικά και στα αγγλικά (100-250 λέξεις).

Ο/Η εκάστοτε Επιβλέπων/ουσα οφείλει να παρακολουθεί συστηματικά τον φοιτητή/τη φοιτήτρια κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας. Αντίστοιχα, ο φοιτητής/η φοιτήτρια οφείλει να διορθώνει και να εμπλουτίζει την εργασία του/της σύμφωνα με τις υποδείξεις του Επιβλέποντος/ουσας.

Άρθρο 4. Υποβολή και έγκριση διπλωματικής εργασίας

Για να εγκριθεί η ΜΔΕ ο φοιτητής οφείλει να την υποστηρίξει δημόσια ενώπιον της εξεταστικής επιτροπής. Η εξεταστική επιτροπή βαθμολογεί την εργασία μετά την υποστήριξη και καταθέτει τη βαθμολογία στη Γραμματεία του ΠΜΣ. ΜΔΕ που απορρίπτεται από τον έναν τουλάχιστον βαθμολογητή, εκπονείται και υποβάλλεται εκ νέου. Σε περίπτωση νέας αποτυχίας δεν είναι δυνατή η απόκτηση ΔΜΣ.

Οι ΜΔΕ, εφόσον εγκριθούν από την εξεταστική επιτροπή, αναρτώνται υποχρεωτικά στο Ψηφιακό Αποθετήριο "ΠΕΡΓΑΜΟΣ", σύμφωνα με τις αποφάσεις της Συγκλήτου του ΕΚΠΑ.

Εφόσον η ΜΔΕ περιέχει πρωτότυπα αποτελέσματα μη δημοσιευμένα, δύναται, κατόπιν αιτήσεως του/της επιβλέποντος/ουσας, η οποία συνυπογράφεται από τον/την μεταπτυχιακό φοιτητή/τρια, να δημοσιευθούν στην ιστοσελίδα μόνο οι περιλήψεις, και το πλήρες κείμενο να δημοσιευθεί αργότερα.

Άρθρο 5. Δεοντολογία της Έρευνας

Η διπλωματική εργασία πρέπει να είναι προϊόν προσωπικής έρευνας και μόχθου και να αξιοποιεί δημιουργικά την προϋπάρχουσα βιβλιογραφία σχετικά με το θέμα της

εργασίας. Οι αναφορές στη βιβλιογραφία (έντυπη ή διαδικτυακή) πρέπει να είναι σαφείς και σχολαστικές. Δεν είναι επιτρεπτό να αναπαράγονται, είτε αυτολεξεί είτε σε παράφραση, ιδέες αντλημένες από άλλες μελέτες ή κείμενα, χωρίς να αποδίδονται στην πηγή τους. Όταν συμβαίνει αυτό, η διπλωματική εργασία αποτελεί προϊόν λογοκλοπής. Η παρασιώπηση βιβλιογραφικών ή άλλων πηγών, όπως και οποιαδήποτε μορφή λογοκλοπής συνεπάγεται απόρριψη της ΜΔΕ.

Το ΠΜΣ «Ελληνοϊταλικές Σπουδές: Ιστορία, Λογοτεχνία, Κλασική Παράδοση» του Τμήματος Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας τηρεί τον κώδικα δεοντολογίας και καλής πρακτικής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, ο οποίος περιγράφεται στην ιστοσελίδα

https://www.uoa.gr/anakoinoseis_kai_ekdiloseis/proboli_anakoinesis/kodikas_deontologias_kai_kalis_praktikis_ekra/. Η διαδικασία σχετικά με την τήρηση της δεοντολογίας έρευνας στο ΠΜΣ περιγράφεται στον Κανονισμό Δεοντολογίας της Έρευνας, που είναι αναρτημένος στην ιστοσελίδα του ΠΜΣ (https://www.ill.uoa.gr/spoydes/metaptychiakes_spydes/kanonismo_i_pms/).